

Projekat finansira Evropska unija

*Empowered lives.
Resilient nations.*

Analiza prioritetnih usluga podrške za žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici, u skladu sa Istanbulskom konvencijom

- sa preporukama -

Autorka: Milena Račeta

Analiza je urađena za potrebe *Programa za podršku anti-diskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti*, koji sprovode UNDP i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, a finansira Evropska unija. Stavovi i mišljenja iznešena u ovom dokumentu ne odražavaju nužno stavove Evropske unije.

Mart, 2019. godine

REZIME	3
EXECUTIVE SUMMARY	4
UVOD	5
METODOLOŠKI OKVIR	6
OSVRT NA ISTANBULSKU KONVENCIJU	7
SPECIJALIZOVANE USLUGE PODRŠKE U SKLADU SA ISTANBULSKOM KONVENCIJOM I STANDARDI ZA NJIHOVO USPOSTAVLJANJE I RAD	8
POJEDINAČNI TIPOVI SPECIJALIZOVANIH USLUGA	11
SKLONIŠTA/SIGURNE KUĆE	11
SOS TELEFON	12
USLUGE PODRŠKE ZA ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA	13
ZAŠTITA I PODRŠKA ZA DJECU SVJEDOKE NASILJA	14
SAVJETODAVNI CENTRI/ ŽENSKI CENTRI	15
PROGRAMI ZA UČINIOCE NASILJA	16
PREVALENCA NASILJA NAD ŽENAMA U CRNOJ GORI (SA SPECIFIČNOSTIMA U ODNOSU NA REGIONALNU I GEOGRAFSKU DETERMINISANOST)	16
KAPACITETI POSTOJEĆIH PRUŽALACA USLUGA	19
PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE RADA POSTOJEĆIH USLUGA PODRŠKE	29
PREPORUKE ZA UNAPREĐENJE MREŽE PODRŠKE ZA ŽRTVE NASILJA	31
KRIZNI CENTRI ZA ŽRTVE NASILJA U PORODICI I NASILJA NAD ŽENAMA	31
SKLONIŠTA ZA ŽENE I DJECU ŽRTVE NASILJA	32
KRIZNI CENTAR/SKLONIŠTE ZA ŽRTVE UGOVORENIH DJEČJIH BRAKOVA	34
CENTAR ZA ŽRTVE SEKSUALNOG NASILJA	34
LITERATURA:	36

Rezime

Ovaj dokument predstavlja analizu prioriternih usluga podrške za žrtve nasilja nad ženama i porodičnog nasilja i realizuje u saradnji Programa za rodnu ravnopravnost kacerarije UNDP-ja u Crnoj Gori i Ministarstva rada i socijalnog staranja Crne Gore.

Metodološki, dokument je prvenstveno baziran na odredbama Istanbulske konvencije i Eksplanatornog memoranduma koji je njen sastavni dio; preporukama iz studija i izveštaja Savjeta Evrope i WAVE mreže, (Osnovnog) izvještaja GREVIO komiteta o procjeni zakonodavnih i drugih mjera kojima se primjenjuju odredbe Konvencije Sajeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2018), važećim zakonima i pravilnicima (Pravilnik o bližim uslovima i standardima za obavljanje stručnih poslova u socijalnoj i dječjoj zaštiti, Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite, Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluge smještaja u prihvatilištu-skloništu, Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima savjetodavno-terapijskih i socijalno-edukativnih usluga, Pravilnik o bližem načinu određivanja i sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana) koji regulišu usluge podrške žrtvama nasilja i pružaoce usluga u okviru socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori, itd. Pored toga, analiziraju se postojeći statistički podaci o nasilju nad ženama u Crnoj Gori, trenutni status usluga i pužaoce usluga za zaštitu žena i djece žrtava nasilja, kao i specifičnosti potrebne i pružene podrške, dobijene putem intervjua i polu-struktuisanih upitnika. Upitnicima su dobijeni podaci iz svih Centara za socijalni rad u Crnoj Gori, tri Centra bezbjednosti i nekoliko ključnih NVO koje pružaju zaštitu žrtvama. Upitnici su imali za cilj da procjene potrebe žrtava nasilja za određenom uslugom podrške, kako su percipirani od strane profesionalaca koji im pružaju podršku, kao i da se pomoću njih stekne uvid u ljudske, prostorne i finansijske aspekte rada NVO kao pružaoce određenih usluga, kao i njihovih planova, posebno u vezi sa procesom licenciranja.

Dokument ima nekoliko segmenata koji se logički nastavljaju jedan na drugi. Pripremni dio dokumenta detaljno predstavlja standarde u vezi sa specijalizovanim uslugama podrške ženama žrtvama nasilja, propisane Istanbulskom konvencijom, a pojašnjene Eksplanatornim memorandumom koji je njen sastavni dio. Ovi zahtjevi pojašnjeni su u odnosu na pojedinačne specijalizovane usluge podrške: skloništa, SOS telefon, usluge podrške za žrtve seksualnog nasilja, usluge podrške i zaštite za djecu žrtve nasilja, savjetodavne centre i usluge tretmana za počiniocce nasilja. Istovremeno, predstavljena je trenutna situacija ovih usluga u Crnoj Gori. Potom, predstavljeni su kapaciteti nekoliko NVO koje su do sada bile prepoznate kao ključni pružaoce usluga podrške i zaštite ženama koje su žrtve nasilja, a koje takođe imaju namjeru da ove usluge pružaju i razvijaju u budućnosti. Konačno, na osnovu prikupljenih podataka i zahtjeva Istanbulske konvencije, u završnom dijelu dato je dva tipa preporuka. Prva grupa preporuka odnosi se na unapređenje postojećih usluga podrške tako da zadovolje realne potreba žrtava i potpisane standarde. Druga grupa preporuka sugeriše prioritete usluge podrške koje treba osnovati i razvijati u cilju cjelovite i adekvatne zaštite žena i djece žrtava nasilja. Preporučuje se osnivanje šest kriznih centara na teritoriji Crne Gore, sklonište u Bijelom Polju i na jugu zemlje, kao i dva specifična centra: Centar za žrtve seksualnog nasilja i Krizni centar za žrtve ugovorenih dječijih brakova.

Executive Summary

This document represents the analysis of priority services for the gender based violence and domestic violence survivors as per the Istanbul Convention, realized in cooperation of the UNDP in Montenegro Gender Programme and Ministry of Labour and Social Welfare of Montenegro.

Methodology of this analysis is primarily based on Istanbul Convention and the Explanatory Report as it's essential segment, recommendations and standards from Council of Europe and WAVE network reports, GREVIO (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic violence Montenegro (2018), laws and rulebooks which apply to the work of child and social protection services in Montenegro, etc. Also, available statistical data on violence against women, current status of women and children victims of violence protection services and particular data of types of needed vs. provided support have been analyzed. Data were obtained from the interviews and semi-structured questionnaires, and answered from every Centre for social work in Montenegro, three Police Departments and several key NGOs in the field of protection and support for women victims of violence. Questionnaires were specifically designed with an aim to assess the victims' need for particular support service as perceived by the professional support providers, as well as to evaluate NGO's human resources, physical capacities of premises, financial aspects and future plans, especially in relation to licensing process.

The document is divided into several sections, starting from an in-detail introduction of standards for specialized support services, such as shelters, telephone hotlines, support for victims of sexual abuse, protection and support for child witnesses, counseling centers and perpetrator programmes, set by the Convention and its Explanatory Report. Simultaneously, current status of these services in Montenegro and capacities of key NGOs' service providers are presented. Finally, based on data gathered and Istanbul Convention's standards, two types of recommendations are made. The first group refers to improvements of the existing support services network, enabling standards' based functioning and fulfillment of needs of women and children victims of violence. Other recommendations suggest several priority support services for women and children victims of violence that need to be established and further developed aiming to achieve adequate and comprehensive protection and support. Suggestions of establishing six crisis centers throughout Montenegro, shelters in Bijelo Polje and southern region, Centre for victims of sexual violence and Crisis center for victims of arranged early marriages are made and discussed.

Uvod

Ratifikovanjem Konvencije Savjeta Evrope o suzbijanju i sprječavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (u daljem tekstu „Istanbulska konvencija“) 1. avgusta 2014. godine, Crna Gora je postala jedna od prvih zemalja koja se obavezala da preduzme sve zakonodavne i druge mjere za usvajanje i primjenu djelotvornih, sveobuhvatnih i koordinisanih državnih politika koje obuhvataju sprečavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom, na način da prava žrtava budu u središtu svih mjera i da se ostvaruju saradnjom svih organa, institucija i organizacija.

U posljednjoj dekadi u Crnoj Gori je značajno unaprijeđen pravni okvir u oblasti nasilja nad ženama i nasilju u porodici, prije svega usvajanjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, Krivičnog zakonika, Zakona o rodnoj ravnopravnosti, Porodičnog zakona, Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći i Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti. Dodatno, usvajanjem Strategije zaštite od nasilja u porodici (2016-2020) i Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (2017–2021) dat je strateški okvir za sprovođenje politika koje treba da odgovore na izazove u ovoj oblasti .

Takođe, Crna Gora je preuzela niz obaveza ratifikovanjem međunarodnih konvencija – pomenute Istanbulske konvencije, UN konvencije o sprječavanju svih vidova diskriminacije žena (CEDAW), UN konvencije o pravima djeteta, koje podrazumjevaju uspostavljanje novih standarda i unaprijeđenje cjelokupnog sistema u oblasti nasilja nad ženama i nasilju u porodici.

Imajući u vidu veliki broj obaveza koje proističu iz navedenih međunarodnih konvencija, strateških dokumenata i dosadašnje primjene zakonskog okvira, ova analiza ima za cilj utvrđivanje prioriteta u uspostavljanju i razvoju specijalizovanih usluga podrške za žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Crnoj Gori, te da pruži preporuke za njihovo unaprijeđenje/uspostavljanje, u skladu sa standardima Istanbulske konvencije. Dodatno, ova analiza može biti od koristi u sprovođenju Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021, sa programom sprovođenja za period 2017-2018, u okviru kojeg je predviđeno ostvarivanje specifičnog cilja koji se odnosi na jačanje sistema socijalne i druge podrške i zaštite svih žrtava nasilja u porodici, a koje u dijelu aktivnosti upravo predviđa izradu Analize potreba za uspostavljanjem najhitnijih servisa za žrtve nasilja u porodici predviđenih Istanbulskom konvencijom.

Ovaj dokument se realizuje u saradnji Programa za rodnu ravnopravnost kancelarije UNDP-ja u Crnoj Gori i Ministarstva rada i socijalnog staranja Crne Gore.

Metodološki okvir

Analiza prioriternih usluga podrške za žrtve nasilja nad ženama i porodičnog nasilja, sa preporukama, osmišljena je i izvedena kao analiza kvalitativnih podataka. Dokument je nastao na osnovu:

- odredbi Istanbulske konvencije i Eksplanatornog memoranduma koji je njen sastavni dio; preporuka iz studija i izveštaja Savjeta Evrope i WAVE mreže, (Osnovnog) izvještaja GREVIO komiteta o procjeni zakonodavnih i drugih mjera kojima se primjenjuju odredbe Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2018), važećih zakona i pravilnika koji regulišu usluge podrške žrtvama nasilja i pružaoce usluga u okviru socijalne i dječije zaštite u Crnoj Gori, Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017-2021, sa programom sprovođenja za period 2017-2018, i dr.;
- dostupnih statističkih podataka o nasilju nad ženama u Crnoj Gori (vrsta nasilja, učestalost, eventualna geografska opredjeljenost);
- podataka dobijenih putem polu-strukturisanog upitnika i kroz dodatne intervjuue, pomoću kojih su dobijene procjene prioriternih usluga podrške za žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama;
- intervju sa ključnim akterima iz Ministarstva rada i socijalnog staranja i dr.

Upitnici osmišljeni za potrebe ove analize upućeni su Centrima za socijalni rad, NVO specijalizovanim za oblast rodno zasnovanog nasilja i nasilja nad ženama i Centrima bezbjednosti. Sa pojedinim akterima su obavljani i dodatni usmeni intervjui nakon popunjavanja upitnika, sa ciljem dodatnog razjašnjavanja određenih tema.

Upitnici pokrivaju nekoliko ključnih oblasti za potrebe ove analize:

- procjenu potreba žrtava nasilja za određenom uslugom podrške, a na osnovu dosadašnjeg profesionalnog iskustva;
- procjenu prevalence određenih karakteristika žrtava nasilja iz profesionalnog iskustva, a koje čine žrtvu posebno ranjivom, odnosno zahtjevaju dodatnu pažnju pri pružanju podrške;
- procjenu prevalence određenih karakteristika počinitelaca nasilja, a koje su od značaja za procjenu ugroženosti žrtve nasilja i planiranje podrške.

Upitnici koji su upućeni nevladinim organizacijama i javnim ustanovama¹ koje pružaju usluge podrške žrtvama nasilja su pored pomenutih segmenata dodatno ispitivali i sledeće aspekte njihovog funkcionisanja:

- ljudski kapaciteti, u smislu broja zaposlenih i volontera, obrazovanja zaposlenih i volontera, te njihove obuke;
- prostorni kapaciteti za pružanje konkretnih usluga;
- finansijski aspekti pružanja usluga;

¹ U pitanju je jedina javna ustanova koja pruža uslugu skloništa, JU Centar za podršku djeci i porodici u Bijelom Polju

- dalji planovi u smislu pružanja usluga podrške, a posebno u odnosu na aktuelni proces licenciranja pružalaca usluga za obavljanje poslova iz oblasti socijalne i dječije zaštite.

Upitnici su upućeni na adrese ključnih NVO u ovoj oblasti u Crnoj Gori, i to: NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, NVO Sigurna ženska kuća Podgorica, NVO Centar za ženska prava, NVO Centar za romske inicijative, NVO Bona Fide Pljevlja, NVO Crnogorski ženski lobi, NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica, NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Ulcinj, NVO Iskra, NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Berane, JU Centar za podršku djeci i porodici u Bijelom Polju. Međutim, u ovom dokumentu predstavljene su samo one organizacije koje su se odazvale pozivu za saradnju, odnosno koje su popunile upitnike i bile voljne da pruže dodatne informacije, po potrebi, a u odgovarajućem vremenskom roku.

Popunjeni upitnici su dobijeni iz svih 13 Centara za socijalni rad širom Crne Gore omogućivši pokrivenost sledećih opština: Žabljak, Plav, Pljevlja, Bijelo Polje, Mojkovac, Berane, Rožaje, Podgorica, Danilovgrad, Cetinje, Nikšić, Ulcinj, Bar, Kotor, Tivat, Budva i Herceg Novi. Takođe su dobijeni podaci iz Centara bezbjednosti Podgorica, Nikšić i Herceg Novi.

Cilj analize, na osnovu pomenutih podataka i analitičkih/istraživačkih postupaka, jeste utvrđivanje prioriteta u uspostavljanju i razvoju konkretnih specijalizovanih usluga podrške žrtvama nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja u Crnoj Gori, te da pruži preporuke za njihovo unaprijeđenje/uspostavljanje u skladu sa standardima Istanbulske konvencije.

Osvrt na Istanbulsku konvenciju

Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici predstavlja sveobuhvatni međunarodni ugovor u ovoj oblasti. Ona je u isto vrijeme sporazum o ljudskim pravima, sporazum o krivičnom pravu i instrument za postizanje rodne ravnopravnosti. Ova Konvencija prepoznaje nasilje prema ženama kao kršenje osnovnih ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama, i zahtijeva od država potpisnica potpunu posvećenost prevenciji, zaštiti, procesuiranju i sankcionisanju nasilja. U tom smislu Crna Gora, kao potpisnica, je dužna da obezbjedi da državni organi, zvaničnici, službenici, ustanove i svi drugi akteri koji djeluju u ime države, postupaju u skladu sa preuzetim obavezama i sa dužnom pažnjom spriječe, istraže, kazne i obezbjede naknadu za akte nasilja obuhvaćene ovom Konvencijom.

Imajući kao krajnji cilj zaštitu žena od nasilja, Istanbulska konvencija pruža smjernice i standarde za niz službi podrške, i detaljno opisuje ne samo tipove službi za podršku koje potpisnice treba da podrže odnosno stave na raspolaganje, već i pristup koji države treba da usvoje prilikom pružanja ovih usluga.

Istanbulska konvencija pravi razliku između opštih i specijalizovanih usluga podrške. Opšte usluge podrške, odnose se na pomoć koja se pruža širokom krugu korisnika kao što su socijalne usluge, zdravstvene usluge i usluge zapošljavanja, odnosno koje nisu specifično osmišljene za pomoć žrtvama nasilja. S druge strane, specijalizovane usluge podrške pružaju rodno specifične usluge uspostavljene sa ciljem zaštite i osnaživanja

žena koje su preživjele neki od oblika nasilja nad ženama i/ili porodičnog nasilja, kao što su SOS telefoni, sigurne kuće, krizni centri za žrtve silovanja i centri za žrtve seksualnog nasilja (Kelly & Dubois, 2008). Dodatne usluge zastupanja, savjetovanja i usluga u zajednici, bilo kao samostalne, ili kao dio drugih usluga podrške, bi takođe trebalo da budu dostupne žrtvama. Imajući u vidu zahtjeve, ova Konvencija postavlja veliki izazov pred državne institucije u pogledu uspostavljanja i održivog funkcionisanja službi za žrtve nasilja sa specijalizovanim uslugama.

Kako bi se ostvario cilj, odnosno, osnaživanje žrtava pružanjem podrške i pomoći na način koji odgovara njihovim potrebama, neophodno je da su usluge podrške dovoljno rasprostranjene širom zemlje, dostupne svim žrtvama, kao i da profesionalni kapaciteti zaposlenih mogu da odgovore na različite vidove nasilja i pruže adekvatnu podršku svim ženama i djeci žrtvama nasilja.

Međutim, važno je prepoznati da zahtjev da država obezbjedi odgovarajuće usluge podrške ne znači istovremeno i obavezu države da ih pruža i upravlja njima. Suprotno tome, preporuka je da specijalizovane usluge podrške žrtvama nasilja pružaju prevashodno ženske nevladine organizacije, koje djeluju nezavisno od države i drugih donatora. Država se ipak obavezuje da opredjeli finansijske i ljudske resurse potrebne za funkcionisanje usluga podrške, ali i iznad svega da prepozna i podrži specijalizovane NVO kao osnovne pružaoce usluga i partnere u razvoju modela dobrih praksi i efikasnih službi (Kelly & Dubois, 2008)

Specijalizovane usluge podrške u skladu sa Istanbulsom konvencijom i standardi za njihovo uspostavljanje i rad

Eksplanatornim memorandumom, kao sastavnim dijelom Istanbulske konvencije, preciziraju se osnovne karakteristike i zahtjevi u odnosu na specijalizovane usluge podrške:

- cilj podrške koja se pruža specijalizovanim uslugama da omoguće osnaživanje i zaštita žrtava kroz optimalnu podršku i pomoć u skladu sa specifičnim potrebama (par. 132)
- ovaj cilj se najbolje može obezbjediti od strane ženskih organizacija, koje dobro poznaju situaciju na lokalnom nivou i imaju specijalizovano i iskusno osoblje sa dubinskim znanjem o rodno zasnovanom nasilju.
- tipovi specijalizovane podrške koje ženske organizacije treba da pružaju u cilju osnaživanja žrtava nasilja, mogu biti sklonište i bezbjedni smještaj, SOS telefon, hitna medicinska podrška, prikupljanje forenzičkih medicinskih dokaza u slučajevima silovanja i seksualnog nasilja, kratkoročno i dugoročno psihološko savjetovanje, pravno savetovanje, zastupanje i terenske aktivnosti (tzv. out-reach, u cilju dolaženja do posebno marginalizovanih grupa), kao i specifične usluge za djecu svjedoke/žrtve nasilja.

Istanbulska konvencija navodi ciljeve i kriterijume na kojima treba da se zasnivaju usluge podrške i zaštite (čl. 18, st. 3 i 4), a Ekspl. memorandumom su dalje pojašnjeni:

- Usluge se pružaju iz rodne perspektive nasilja nad ženama i nasilja u porodici, prepoznajući rodnu dinamiku, uticaj i posledice svih oblika nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja. Prvenstveno su usmjerene na ljudska prava i bezbjednost žrtve.
- Uvijek uzeti u obzir odnos između žrtava, počinitelaca, djece i šireg društvenog okruženja, da bi odluke koje se donose bile informisane i odgovarajuće, te kako bi se izbegao rizik od parcijalnog odgovora na potrebe žrtve nasilja.
- Usluge usmjerene na osnaživanje i ekonomsku nezavisnost žena žrtava nasilja. Osnaživanje podrazumjeva podržavajuće okruženje, tretiranje žrtava nasilja sa dostojanstvom, poštovanjem i razumjevanjem, pružanje potpunih informacija i podrška samostalnom donošenju odluka i posledično, vraćanjem osjećaja kontrole nad sopstvenim životom
- Usluge su osmišljene tako da zadovoljavaju specifične potrebe posebno vulnerabilnih kategorija uključujući djecu žrtve nasilja, prilagođene su im i dostupne

Imajući u vidu da je Istanbulska konvencija istorijski i suštinski produžetak višedecenijskih napora za preciziranje okvira i standarda za pružanje podrške žrtvama nasilja, korisno je imati u vidu principe i preporuke iznikle iz studija UN i Savjeta Evrope, a koje se prepoznaju u modelima dobre prakse širom Evrope.

Tako studija UN (2006) izdvaja sledeće principe ukazujući da službe podrške žrtvama nasilja treba da:

- promovišu dobrobit, fizičku bezbjednost i ekonomsku sigurnost žrtava i omoguće ženama da prevaziđu višestruke posledice nasilja kako bi ponovo izgradile svoj život;
- odbace ideologije koje podržavaju ili opravdavaju muško nasilje prema ženama i/ili okrivljuju žrtve
- garantuju pristup potrebnim uslugama i omoguće da usluge podrške uzimaju u obzir specifične potrebe žena koje se suočavaju sa višestrukom diskriminacijom;
- obezbjede obučene, rodno senzibilisane pružaoce usluga, koji se kontinuirano obrazuju i rade u skladu sa jasnim smjernicama, protokolima i etičkim kodeksima i, gdje je moguće, obezbjede osoblje ženskog pola;
- sačuvaju povjerljivost i privatnost žrtve;
- koordinisano sarađuju sa svim drugim servisima i službama namjenjenim žrtvama nasilja;
- monitorišu i evaluiraju pružene usluge insistirajući na zajedničkom radu u interesu žrtve nasilja
- osnažuju žene da preuzmu kontrolu nad svojim životima.

Takođe, kada se raspravlja o standardima, moraju se razmotriti ključni principi u pružanju usluga ženama koje su žrtve nasilja, a koje predlažu Finalni izvještaj o aktivnostima radne grupe Savjeta Evrope za borbu protiv nasilja prema ženama, uključujući i nasilje u porodici (EG-TFV (2008)6) i Studija Savjeta Evrope o minimalnim standardima za usluge podrške

(Kelly & Dubois, 2008):

Rad iz perspektive rodne analize: Pružaoci usluga imaju pristup koji je relevantan za korisnice, informisan i prikladan, prepoznaje rodnu dinamiku, uticaj i posljedice nasilja nad ženama u okviru ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, uključujući potrebu za “ženama koje podržavaju žene”;

Bezbjednost, sigurnost i ljudsko dostojanstvo korisnica usluga i osoblja treba da predstavljaju prioritet svih intervencija;

Specijalističke usluge: Znanje i vještine osoblja, kao i forme usluga, su specijalizovani – što znači da su odgovarajući i prilagođeni specifičnim potrebama korisnica, koje mogu biti veoma složene;

Poštovanje razlika i ravnopravan pristup: Razlike između žena se poštuju, i postoji proaktivna i pozitivna anti/diskriminaciona praksa. Pružanje usluga bi trebalo da bude besplatno, službe treba da budu ravnomerno geografski raspoređene na teritoriji cijele države, a krizne intervencije (podrška u krizi) treba da budu dostupne 24 časa dnevno, 7 dana u nedelji;

Zastupanje i podrška: Službe podrške se bave zastupanjem i na individualnom i na sistemskom planu (zalažu se i za prava pojedinačnih korisnica i za sistemska rješenja), u cilju realizacije i promocije prava i ispunjenja potreba korisnica;

Osnaživanje: Službe obezbeđuju korisnicama usluga priliku da imenuju sopstvena iskustva, da budu upoznate sa svojim pravima i zakonskim mogućnostima i da imaju mogućnost donošenja odluka u okruženju koje će im pružati podršku i tretirati ih sa poštovanjem, uz uvažavanje njihovog dostojanstva i uz odgovarajuću senzitivnost;_

Participacija i konsultacije: Službe promovišu učešće korisnica u razvoju i evaluaciji usluga;

Povjerljivost: Službe poštuju i pridržavaju se prava korisnica usluga na povjerljivost i sve korisnice su obavještene o situacijama u kojima ta povjerljivost može biti ograničena;_

Koordinisan odgovor na fenomen nasilja: Pružanje specijalističkih usluga odvija se u kontekstu međuinstitucionalne saradnje, zajedničkog rada relevantnih aktera/ki i koordinisanog pružanja usluga;

Zauzimanje stava da su počinioci odgovorni: Pružanje usluga zasniva se na dva temelja: poštovanju prema žrtvama i vjerovanju njihovom iskustvu, kao i uvjerenju da počinioce treba smatrati odgovornim za njihove postupke;

Upravljanje i odgovornost: Službama se djelotvorno upravlja, što garantuje kvalitet usluga i obezbeđuje da osoblje ima odgovarajuće vještine i organizacijsku podršku; i

Promocija tolerancije: Službe se zasnivaju na modelu promovisanja nenasilja (i u svojoj internoj organizacijskoj strukturi i u društvenoj zajednici) i koriste rodnu analizu da razviju

svijest, edukuju i sprovedu preventivne mjere - i na socijalnom planu i među pojedincima/pojedinkama.

Pojedinačni tipovi specijalizovanih usluga

Skloništa/sigurne kuće - osnovni standardi i trenutni status usluge u Crnoj Gori

Prema odredbama Istanbulske konvencije, države imaju obavezu da omoguće otvaranje odgovarajućih, lako dostupnih sigurnih kuća u dovoljnom broju. Svrha sigurnih kuća jeste da obezbjede neposredan, ako je moguće neprekidan, pristup bezbednom smeštaju za žrtve, posebno žene i djecu čija je bezbjednost ugrožena u sopstvenom domu (Eksplanatorni memorandum, 2011; par. 133).

Istaknuto je da tipovi smještaja opšte namjene (npr. prihvatilište za beskućnike i sl.) nisu dovoljni i ne obezbjeđuju podršku i osnaživanje u skladu sa ovom Konvencijom (par. 133). S obzirom na to da se žrtve suočavaju sa višestrukim, međusobno povezanim problemima koji utiču na njihovo zdravlje, bezbjednost, finansijsku situaciju i dobrobit njihove djece, specijalizovana skloništa za žene najbolje mogu da odgovore na ovaj problem, jer njihova uloga prevazilazi (samo) pružanje bezbjednog smeštaja (WAVE, 2011; 2014; Kelly & Dubois, 2008) i ogleda se u nizu međusobno povezanih usluga kojima se ženama omogućava da se nose sa traumatskim iskustvima, napuste nasilne veze, povrate samopouzdanje i postave osnove za samostalan život. Dodatno, skloništa/sigurne kuće imaju centralnu ulogu u umrežavanju, saradnji između različitih službi i podizanju svijesti o nasilju prema ženama, posebno u lokalnoj zajednici.

Primarni cilj sigurnih kuća jeste obezbjeđivanje fizičke sigurnosti žrtvama nasilja, te su u tom smislu pojedini faktori kao što su tajnost lokacije i praktične sigurnosne mjere koje se tiču pravila o dozvoljenim posetiocima i situacijama kada se narušava bezbjednost korisnica i osoblja od značaja za ispunjenje ove osnovne funkcije sigurnih kuća. Za postizanje sigurnosti i bezbjednosti žena i djece u sigurnim kućama (takođe i osoblja, ali i osoba koje žive/rade/kreću se u neposrednoj okolini sigurne kuće) nužno da se primjenjuju određeni standardi kao što su:

- procjena bezbjednosne situacije svake žene;
- izrada individualnog plana bezbjednosti na osnovu prethodne bezbjednosne procjene;
- tehničko obezbjeđenje zgrade;
- nužna je djelotvorna saradnja sa policijom oko pitanja bezbjednosti.

Skloništa bi trebalo biti u dovoljnom broju da na adekvatan način zadovolje potrebe svih žrtava nasilja za smještajem, kao i da je osoblje u skloništima prošlo adekvatnu obuku kako bi žrtvama moglo da pruži adekvatnu podršku i zaštitu. Preporuka je da su skloništa dostupna u svakom regionu države i da jedno porodično mjesto (1 odrasla osoba plus 1 do 2 mjesta za djecu) bude dostupno na svakih 10 000 stanovnika, uz napomenu da stvaran broj kreveta treba da se zasniva na realnim potrebama.

Bez obzira na navedenu preporuku, u ovoj Analizi biće korišćen izraz (uz odgovarajuće

značenje) “broj kreveta” umjesto “broja porodičnih mjesta” da bi se izbjegla bilo kakva nejasnoća u pogledu broja osoba koje zaista prima određeni smještaj. Ovaj pristup je preporučen od strane Savjeta Evrope u njihovom Monitoring izvještaju iz 2014. “kreveti su postali uobičajena mjera smještajnog kapaciteta, prepoznajući da broj žena koje sklonište može da primi varira zavisno od broja djece koja su sa njima u pratnji. Odnosi se na broj ljudi, odnosno žena i/ili djece, koji mogu da budu smješteni u sklonište u svakom trenutku”. Treba napomenuti da je ovaj pristup široko prihvaćen, te ga koristi i npr. WAVE u svojim izvještajima.

WAVE izvještaj iz 2017. godine pruža nam kvantitativne i kvalitativne informacije o specijalizovanim servisima za žrtve nasilja i to za 46 države, među kojima je i Crna Gora. Njihovo istraživanje takođe daje ocjenu da li i u kojoj mjeri države ispunjavaju standarde Istanbulske konvencije po pitanju nacionalnih telefonskih linija i skloništa za žrtve nasilja. Prema pomenutim standardima, s obzirom na to da Crna Gora broji nešto više od 622 hiljade ljudi, potrebno je barem 62 kreveta u skloništima za žrtve rodno zasnovanog nasilja/nasilja nad ženama. Izvještaj WAVE mreže iz 2017 (WAVE Country Report 2017) kaže da Crna Gora trenutno ima tri skloništa za žrtve nasilja, sa ukupno 42 kreveta, što znači da trenutno nedostaju 20 kreveta, odnosno 32% smještajnog kapaciteta. S obzirom na date podatke, navodi se da Crna Gora nije dostigla standarde propisane Istanbulskom konvencijom po pitanju skloništa.

Ovaj izvještaj takođe navodi da u Crnoj Gori trenutno rade 3 skloništa (SOS Nikšić, Sigurna ženska kuća Podgorica, Bona Fide Pljevlja), u kojima je smještaj dostupan 24/7, i da se usluge pružaju u skladu sa feminističkim/rodnom pristupom razumjevanju nasilja.

Multi-country study on VAW support services (UN Women, 2016), navodi još dva skloništa sa po deset kreveta, i to Sklonište za žrtve trafikanga koje vodi NVO Crnogorski ženski lobi u Podgorici i JU Centar za podršku djeci i porodici u Bijelom Polju, kojom upravlja lokalna samouprava. Ista studija navodi da su u 2014. godini svih pet skloništa, ukupno gledajući, primila 196 žene, što je u prosjeku 39 žena po skloništu, kao i 256 djece, u prosjeku 51 dijete po skloništu. Ova skloništa su procjenila da su zbog nedostatka kapaciteta morali da odbiju otprilike 34 žene i 52 djece iste godine.

Izvještaj GREVIO komiteta za Crnu Goru (2018) prepoznaje tri skloništa (Podgorica, Nikšić i Berane) sa ukupno 38 mjesta, i preporučuje minimum 25 novih mjesta za zbrinjavanje žrtava nasilja nad ženama i porodičnog nasilja. Izvještaj posebno naglašava teškoće koje pripadnice manjina, u prvom redu Romkinje i Egipćanke, imaju prilikom pronalaženja sigurnog smještaja.

Prema datim podacima, uspostavljanje makar jednog skloništa na jugu zemlje je prvi korak ka ostvarenju standarda Istanbulske konvencije, kako bi svaki region bio pokriven. U Preporukama će biti razmotren broj kreveta, imajući u vidu da je standard “jedan krevet na 10 000 stanovnika” minimum, te da se u Konvenciji navodi da ovaj broj treba prilagoditi realnim potrebama države.

SOS telefon- osnovni standardi i trenutni status usluge u Crnoj Gori

Specifične karakteristike pružanja usluge žrtvama nasilja putem SOS telefona čine da se ovaj vid usluga podrške smatra jednim od najznačajnijih za pomoć i podršku ženama žrtvama nasilja. Standardi Savjeta Evrope, sadržani u Istanbulske konvenciji, obavezuju države da otvore SOS telefone širom zemlje koji su dostupni 24/7 i besplatni su za korisnice. Pored savjetovanja radi podrške i u slučaju krize, SOS telefoni bi trebalo da

upućuju korisnice na dodatne službe kao što su sigurne kuće, Centri za socijalni rad, policija itd. Ističe se i potreba za javnim promovisanjem broja SOS telefona kako bi bio poznat što većem broju građana i građanki, odnosno potencijalnih korisnica ove usluge (Eksplanatorni memorandum, 2011: par. 136 i 137).

U kontekstu Crne Gore, nacionalni SOS telefon koji vodi NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, ispunjava standarde Istanbulske konvencije (WAVE Country Report, 2017; UN Women, 2016). SOS telefon je dostupan 24/7, besplatan, pruža podršku u skladu sa feminističkim pristupom razumjevanju nasilja, dobro je umrežen sa drugim pružaocima usluga i institucijama državnog sistema, javno je promovisan, a od nedavno pruža uslugu i na albanskom jeziku, pored crnogorskog, što dodatno povećava njegovu dostupnost svim potencijalnim žrtvama.

U periodu od septembra 2015 do aprila 2017, SOS telefon je primio ukupno 4925 poziva. Većina poziva je bila iz Nikšića – 1532, a zatim iz Podgorice - 1100. Slijedi broj poziva iz drugih gradova: Bar - 355, Herceg Novi - 322, Berane - 142, Kotor - 233, Pljevlja - 129, Budva - 179, Danilovgrad - 82, Cetinje - 94, Bijelog Polje - 126, Rožaje - 123, Mojkovac - 22, Ulcinj - 53, Andrijevića - 8, Tivat - 18, Kolašin - 12, Plav - 24, Gusinje - 2, Žabljak - 2, Plužine - 5, Šavnik - 3, Tuzi – 1 i Petnjica - 4 poziva. (prema NGO Report for GREVIO, 2017) Od toga, tokom 2017. godine ova služba je primila ukupno 3471 poziv (Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, 2018), pri čemu su najčešće zvale same žrtve (85%).

U pomenutom periodu, Nacionalni SOS telefon je pružio 4683 usluge, a od toga najviše (2334) informisanja, 1400 povjerljivih razgovora, 183 poredovanja ka institucijama, 470 psiholoških savjetovanja, 20 upućivanja, 37 zahtjeva za smještaj u sklonište itd. Prema istim podacima, najviše poziva je stiglo iz Nikšića – 893 i Podgorice - 879. Sledi broj poziva iz drugih gradova: Bar - 319, Herceg Novi - 225, Kotor - 193, Rožaje - 159, Berane – 121 poziva, itd.

Usluge podrške za žrtve seksualnog nasilja- osnovni standardi i trenutni status usluge u Crnoj Gori

U Eksplanatornom memorandumu uz Istanbulsku konvenciju navodi se da traumatska priroda seksualnog nasilja, uključujući i silovanje, zahtjeva posebno osjetljiv odgovor obučenog i specijalizovanog osoblja, te da je žrtvama ove vrste nasilja potrebna neodložna medicinska njega i podrška u kombinaciji sa hitnim forenzičkim pregledima, radi prikupljanja dokaza potrebnih za krivično gonjenje. Posebno se naglašava da je potreba za psihološkim savjetovanjem i terapijom često dugoročna uzevši u obzir posljedice koje seksualno nasilje ostavlja (par.138).

Istanbulska Konvencija predlaže dva tipa centara kao usluge podrške – 1. krizni centri za žrtve silovanja i 2. centri za žrtve seksualnog nasilja, s tim da nije nužno postojanje oba tipa.

Paragraf 140 pojašnjava da krizni centri za slučajeve silovanja najčešće nude:

- savjetovanja licem u lice;
- grupnu podršku;

- kontaktiranje i povezivanje sa drugim službama;
- podrška žrtvi kroz sudske postupke omogućavanjem da žene zastupaju žene druge vrste praktične pomoći.

Drugi tip usluga nude centri za žrtve seksualnog nasilja koji mogu biti specijalizovani za:

- hitnu medicinsku njegu;
- forenzičku praksu visokog kvaliteta;
- intervencije u kriznim situacijama;
- upućivanje na odgovarajuće specijalizovane organizacije.

Ovi centri mogu da budu stacionirani unutar bolnice i da pružaju ljekarske preglede u slučajevima neposredno nakon seksualnog zlostavljanja. Istraživanja su pokazala da je dobra praksa obavljanje forenzičkih pregleda bez obzira na to da li će slučaj biti prijavljen policiji, kao i uzimanje i čuvanje uzoraka kako bi odluka o tome da li da se prijavi silovanje mogla naknadno da bude donijeta. (par.141).

Iako se funkcije ova dva tipa usluga donekle preklapaju, jasno je da postoje i razlike, koje se pre svega ogledaju u nivou medicinske i forenzičke njege koja se pruža, kao i tipu i trajanju različitih oblika usluga podrške (psihološka, psihoterapijska, pravna, advokatska, forenzička, itd.). Takođe, važno je prepoznati da različiti tipovi ovih centara, ali i integrisani modeli, postoje u različitim državama, tim pre što ih je uvijek potrebno prilagoditi potrebama i kulturološkom kontekstu, imajući u vidu činjenicu da seksualno nasilje (a posebno na štetu maloljetnika i djece) i dalje predstavlja taboo temu.

Izveštaj GREVIO komiteta za Crnu Goru (2018) apostrofira nepostojanje nijednog od potrebnih centara za žrtve seksualnog nasilja, kao i stav da se slučajevi silovanja značajno slabije prijavljuju, a da je sistem "neosjetljiv i koji pruža malu ili nikakvu podršku žrtvama silovanja"(Izveštaj GREVIO komiteta 2018, str.40).

Države potpisnice se obavezuju na otvaranje jednog ili oba tipa ovih centara, u dovoljnom broju, adekvatno geografski zastupljene, kao i da usluge pružaju u skladu sa ranije pomenutim preporukama i standardima. Navodi se da jedan ovakav centar treba da postoji na svakih 200 000 stanovnika, što znači da su potrebna tri centra kako bi standardi bili zadovoljeni.

U Crnoj Gori ne postoje ovakvi tipovi centara.

Zaštita i podrška za djecu svjedoke nasilja- osnovni standardi i trenutni status usluge u Crnoj Gori

Termin „djeca svjedoci nasilja“ u Istanbulskoj konvenciji ima višestruko značenje, i ne odnosi se samo na djecu koja su neposredno prisutna u situaciji nasilja, već i na onu djecu koja su izložena vrislima i drugim zvucima nasilja dok se kriju u blizini i/ili koja su izložena dugoročnim posljedicama takvog nasilja. Konvencija naglašava da izloženost fizičkom, seksualnom i psihološkom nasilju i zlostavljanju među roditeljima ili drugim članovima porodice, ima ozbiljan uticaj na djecu jer uvećava anksioznost i strah, uzrokuje

traumu i šteti njihovom razvoju. U tom smislu, postavlja se obaveza državama da obezbjede da se prava i potrebe djece svjedoka nasilja uzmu u obzir kada im se pružaju usluge i pomoć, a poseban zahtjev potpisnicama jeste obezbjeđivanje najboljih psihosocijalnih intervencija koje su prilagođene uzrastu i razvoju djece. Pored toga, naglašeno je da sve ponuđene usluge moraju imati u vidu najbolji interes djeteta.

Prema dostupnim podacima, u Crnoj Gori trenutno postoji devet specijalizovanih servisa koji u različitoj mjeri i uz različite konkretne usluge, pružaju podršku i zaštitu djeci koja su svjedoci nasilja (Multi country study, UN Women, 2016). U trenutku izrade ove Analize, a u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, dobijen je podatak da nijedan od navedenih pružalaca usluga nije licenciran za obavljanje ove djelatnosti, odnosno nisu dio sistema socijalne i dječije zaštite.

Savjetodavni centri/ Ženski centri- osnovni standardi i trenutni status usluge u Crnoj Gori

Ovaj termin² uključuje sve ženske³ službe/pružaoce usluga koje pružaju specijalizovanu podršku, izuzev smještaja, što uključuje davanje informacija, savjetovanje, zastupanje, praktičnu pomoć, pisanje žalbi, advokatsku pomoć, usluge u zajednici (outreach), itd. U tom smislu, ovi centri spadaju u grupu specijalizovanih usluga podrške u skladu sa definicijom čl. 22 Istanbulske konvencije, čija je svrha “da omoguće ostvarenje složenog zadatke osnaživanja žrtava kroz optimalnu podršku i pomoć u skladu sa specifičnim potrebama” (par.132).

Ovi centri nude fleksibilnu, individualizovanu i cjelovitu podršku ženama i njihovoj djeci i najčešće su usmjereni na žrtve porodičnog i seksualnog nasilja. Omogućavajući intervencije u krizi, upoznavanje žrtve sa njenim pravima i mogućnostima i psihološku podršku, ove usluge smanjuju izolaciju žene i povećavaju njenu nezavisnost i samostalnost.

Preporuka je da jedan savjetodavni centar bude dostupan na 50 000 žena (Finalni izvještaj o aktivnostima radne grupe Savjeta Evrope za borbu protiv nasilja prema ženama, uključujući i nasilje u porodici (EG-TFV (2008)6) i Studija Savjeta Evrope o minimalnim standardima za usluge podrške (Kelly & Dubois, 2008).

WAVE izvještaj (2017) prepoznaje postojanje ovakvih centara u Crnoj Gori. Prema postojećim podacima, devet specijalizovanih pružalaca usluga pruža pomenute usluge (Multi country study, UN Women, 2016). Tokom rada na ovoj Analizi, a u konsultacijama sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja Crne Gore, dobijen je podatak da ovi pružaoци usluga trenutno nisu dio sistema socijalne i dječije zaštite.

² Istorijski gledano, ovi centri su se razvijali i mijenjali na različite načine u različitim državama, zavisno od potreba, ali i od socijalnih, političkih i finansijskih okolnosti koje su uticale na njihov rad i održivost. Ovo je razlog zašto je teško terminološki i u realnosti izjednačiti servise, kao i razlog zašto pojedini servisi postoje pod različitim imenima.

³ Izraz se najčešće odnosi na pružaoce usluga i službe koje kao ciljnu grupu imaju prije svega djevojke i žene, te koje pružaju podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja iz rodne perspektive

Programi za učinioce nasilja- osnovni standardi i trenutni status usluge u Crnoj Gori

Istanbulska konvencija predviđa različite mjere kojima se tretiraju počinioci nasilja, što uključuje zakonodavne, ali i terapijske/interventne programe za usvajanje nenasilnog ponašanja u međuljudskim odnosima, s ciljem sprječavanja daljeg nasilja. Pri tom, podrška za žrtve i njihova ljudska prava mora biti od primarnog značaja, a osnivanje i sprovođenje programa da bude u bliskoj saradnji sa specijalizovanim službama za podršku žrtvama.

Razdvajaju se dva ključna tipa programa, prema profilu nasilja. Programi za počinioce nasilja u porodici treba da se zasnivaju na modelima dobrih praksi, i da ohabruju počinioce da preuzmu odgovornost za svoje postupke, ali i da preispitaju svoje stavove prema ženama. Ovaj tip programa zahtjeva specifičnu obuku, odnosno pored nužnog psihološkog obrazovanja i obrazovanja iz oblasti porodičnog nasilja, osobe koje sprovode programe moraju imati adekvatne socio-kulturne i jezičke vještine da bi mogle da rade sa širokim rasponom počinitelaca. Pored toga, ove programe treba izvoditi u tesnoj saradnji sa službama za podršku žrtvama, pravnim službama, sudovima, Centrima za socijalni rad po potrebi, itd. Mora se imati na umu da učešće počinioca u ovim programima, bilo da je na dobrovoljnoj osnovi ili ne, može uticati na odluku žrtve nasilja da ode od nasilnika ili da joj pruži lažan osećaj sigurnosti, te je prethodno potrebno razmotriti bezbjednost, potrebe i ljudska prava žrtve. (par.102-104 Eks. memorandumu).

Pored počinitelaca porodičnog nasilja, konvencija izdvaja počinioce seksualnog nasilja i silovanja, insistirajući na uspostavljanju programa za njihov tretman, unutar zatvora i van njega, sa ciljem minimalizovanja recidiva, odnosno preveniranja ponovnog činenja nasilja i njihovog uspješnog uključivanja u društvo. (par. 105).

Prema trenutnim podacima, u Crnoj Gori postoji usvojen pravni okvir za pružanje ovih usluga (Pravilnik o bližem načinu određivanja i sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana, sačinjen u saradnji sa Ministarstvom zdravlja Crne Gore); međutim, ne postoji odgovarajući program ovog tipa na nacionalnom nivou. Takođe, nema pouzdanih podataka koji pokazuju da se ovi programi trenutno sprovode, s izuzetkom preventivnog i "tretmanskog" rada u zajednici koji sprovodi Centar za romske inicijative u oblasti prisilnih dječjih brakova (Multi country study, UN Women, 2016).

Prevalenca nasilja nad ženama u Crnoj Gori (sa specifičnostima u odnosu na regionalnu i geografsku determinisanost)

S obzirom na brojne obaveze koje je Crna Gora preuzela u smislu ispunjavanja zahtjeva po Istanbulskoj konvenciji, neophodno je analizirati prevalencu nasilja kao jednog od parametra kojima će se odrediti stepen prioriteta pri uspostavljanju usluga za podršku žrtvama.

Otežavajuća okolnost u analizi dostupne statistike predstavlja još uvijek nedosljedna metodologija i praksa u domenu prikupljanja podataka, te je vrlo teško pratiti i uporediti rezultate koji su postignuti u oblasti zaštite i podrške žrtvama. Jedan od razloga je ranije pomenuto ograničenje vezano za nepostojanje integrisanog sistema prikupljanja i obrade podataka, pa tako imamo veliku nesrazmjernu između podataka koji dolaze iz različitih institucija, na šta je ukazano u Strategiji zaštite od nasilja u porodici 2016/2020.

Na osnovu *Istraživanja o nasilju u porodici i nasilju nad ženama* (IPSOS Strategic Marketing; 2017. godine), u Crnoj Gori je znatan procenat žena između 15 i 65 godina je bio izložen partnerskom nasilju. Čak 42% žena koje su imale, ili sada imaju muškog partnera, tokom života je imalo iskustvo sa bar jednim od četiri ispitivana tipa partnerskog nasilja: psihičkim, ekonomskim, fizičkim ili seksualnim, a 18% tokom poslednjih 12 mjeseci. Izraženo brojevima: 78.835 žena starosti između 15 i 65 godina u Crnoj Gori doživjelo je bar neki akt nasilja od strane muškog partnera tokom života, a 34.089 u poslednjih 12 mjeseci. Pri razumjevanju svih iznesenih podataka, sve vrijeme se mora imati u vidu ograda samih istraživača da "ova procjena prisustva partnerskog nasilja, budući da je zasnovana na sopstvenim iskazima, ograničena je spremnošću žena da saopšte svoja iskustva, pa se može smatrati donjom granicom njegovog stvarnog prisustva". Žene u Crnoj Gori najčešće su izložene psihičkom nasilju: 38% žena doživjelo je bar nekad tokom života neku formu ovog nasilja, a 16% u poslednjih 12 meseci. Svaka peta žena doživjela je bar neku formu ekonomskog nasilja, a 8% u poslednjih 12 mjeseci. Fizičko nasilje u nekom obliku doživjelo je 17% žena, a 3% tokom poslednjih 12 mjeseci. Iskustvo sa seksualnim nasiljem tokom života je imao najmanji procenat žena, 7%, a 3% u poslednjih 12 mjeseci.

Istraživanje je pokazalo da između regiona nema razlika u ukupnoj prevalenci partnerskog nasilja, s tim da su žene iz južnog regiona u odnosu na sjeverni, bile u nešto višem procentu žrtve fizičkog i seksualnog nasilja.

Istraživači su se takođe bavili iskustvom crnogorskih žena sa nasiljem koje su nad njima činili drugi muški članovi njihovih porodica (a koji nisu njihovi partneri), te je svaka peta žena saopštila da je tokom života imala iskustvo sa fizičkim nasiljem u ovom kontekstu, a 2% u poslednjih 12 mjeseci. Pri tome, podaci pokazuju da su žene nešto češće izložene fizičkom nasilju od strane drugih muških članova porodice (21%) nego fizičkom nasilju od strane intimnog partnera (17%).

Čini se da je jako značajan podatak da su žene koje su bile žrtve fizičkog nasilja od strane muških članova porodice (a koji nisu njihovi partneri), imale i veći procenat iskustava sa svakim od četiri tipa nasilja koje je nad njima činio intimni partner (fizičko, psihičko, ekonomsko i seksualno).

Po pitanju fizičkih oblika nasilja takođe se registruje i porast procenta žena koji su se za pomoć obratile zvaničnim institucijama, posebno kada se radi o djelima koja mogu životno ugroziti žene.

Kod seksualnog nasilja se uviđa najniži stepen obraćanja žena za pomoć. U prosjeku

sedam od deset žena sa ovakvim iskustvom nije se nikome obratilo. Kod seksualnih oblika nasilja skoro u potpunosti izostaje prijavljivanje ovih slučajeva formalnim institucijama i nevladinom sektoru. Procenat žena koje su se obratile zvaničnim institucijama sa iskustvima seksualnog oblika nasilja iznosi 1%.

Prema podacima Ministarstva za ljudska i manjinska prava (2018), Centri za socijalni rad su tokom 2017. godine registrovali 1213 slučajeva nasilja, od čega se 415 prijava odnosilo na fizičko nasilje, 678 na emocionalno, 100 na ekonomsko i 20 na seksualno nasilje. Istim izvještajem je precizirano da je tokom 2017. godine NVO Centar za romske inicijative registrovala i prijavila 4 slučaja dječijih ugovorenih brakova.

Prethodno pomenuto istraživanje (IPSOS Strategic Marketing; 2017. godine) daje podatke o ekonomskoj cijeni nasilja nad ženama u Crnoj Gori. Direktni procjenjeni troškovi partnerskog nasilja u Crnoj Gori na godišnjem nivou iznose preko 9 miliona evra, pri čemu treba skrenuti pažnju da se podatak odnosi samo na partnersko nasilje, odnosno ne uključuje druge oblike nasilja, što dodatno uvećava direktne troškove. Pored toga, procjena gubitka društvenog bogatstva (mjereno smanjenjem BDP-a) uzrokovan smanjenom produktivnošću žena kao posledicom partnerskog nasilja, je 17,9 miliona evra, što predstavlja 0,5% BDP Crne Gore u 2015. godini. Štaviše, prema istim procjenama, kumulirani gubitak u narednih deset godina će iznositi oko 241 miliona evra, samo kao posljedica smanjene produktivnosti žena usled partnerskog nasilja. Stoga je jasno da je i sa stanovišta ekonomije, ulaganje u specijalizovane usluge podrške za žrtve rodno zasnovanog nasilja, višestruko isplativo.

Iako pomenuti podaci daju solidnu osnovu za procjenu trenutnih i budućih potreba žrtava nasilja, oni bez dileme nisu dovoljni za preciznije predikcije. U tom smislu izuzetno je važno obezbjediti metodološki ispravno i precizno prikupljanje podataka za buduće statističke analize, kako pri istraživanjima, tako i u svakodnevnom radu institucija i nevladinih organizacija. Trenutni podaci, iako u određenim oblastima ukazuju na postojanje manjih razlika u vrsti nasilja s obzirom na region i mjesto življenja (selo/grad), ne ukazuju da su te razlike tolike da bi trebalo da utiču na planiranje vrsta servisa, odnosno da jednom regionu uskrate određeni servis. Ukratko rečeno, sam broj stanovnika i s njim povezani standardi, kao i geografska razuđenost Crne Gore su značajniji faktori za planiranje servisa nego karakteristike slučajeva nasilja u konkretnim opštinama.

Brojni izvještaji i studije navode da je uspostavljanje skloništa na jugu zemlje nužnost koja će u prvom redu doprinijeti boljoj zaštiti, odnosno spriječiti ponavljanje i eskaliranje nasilja. Druga specifičnost južnog regiona jeste nedovoljan broj NVO angažovanih u ovoj oblasti, pri čemu treba imati na umu da je, zbog dužine obale i saobraćajne mreže (posebno u doba letnje turističke sezone), u realnosti manji broj potencijalnih korisnika koje se mogu individualno obratiti za pomoć i podršku servisu koji je stacioniran u jednoj opštini. Na primer, iako sve opštine (Ulcinj, Budva, Kotor, Tivat, Herceg Novi) na jugu imaju između 14 000 i 30 000 stanovnika (izuzev Bara koji ima oko 43 000 stanovnika), te bi se samo na osnovu stanovnika moglo pretpostaviti da jedan servis može podržati veći broj opština, u praksi je zbog pomenutih specifičnosti nezahvalno očekivati da žrtva iz npr. Kotora traži podršku u Ulcinju.

Slične teškoće se mogu predvidjeti u sjevernom regionu zemlje. Geografski faktori koji otežavaju dostupnost servisa podrške na sjeveru jesu saobraćajna mreža, vremenski uslovi tokom zimskih mjeseci i veći broj međusobno udaljenih opština. Dobre okolnosti jesu postojanje iskusnih nevladinih organizacija koje su prepoznate kao pružaoci servisa za žrtve nasilja.

Kapaciteti postojećih pružalaca usluga

Kao što je pomenuto u objašnjenju metodološke osnove za ovu Analizu, ona se dijelom zasniva na informacijama neposredno dobijenim od trenutnih pružaoca pojedinih servisa žrtvama nasilja nad ženama. Polu-struktuisani upitnik je poslat na adrese NVO koje djeluju u ovoj oblasti u Crnoj Gori, a upitnik je po potrebi bio dopunjen dodatnim intervjuima i podacima. Osnovne oblasti od značaja za ovu Analizu jesu ljudski i prostorni kapaciteti, planovi u vezi sa postupkom licenciranja, kao i osnovni podaci o finansijskim aspektima servisa. Prilikom pregleda datih podataka važno je imati na umu da su troškovi pružanja usluga podrške, a posebno specijalizovanih usluga kao što su advokatsko zastupanje ili psihološko savjetovanje i terapija, višestruko umanjeni u odnosu na tržišne cijene, a radi omogućavanja ovih usluga onima kojima su nužne. Svi navedeni troškovi pružanja usluga su dati onako kako su ih organizacije predstavile u trenutku izrade Analize i nisu obavezujući ni za koga, odnosno cilj iznošenja ovih podataka jeste steći uvid u ekonomske aspekte pružanja usluga.

Istanbulska konvencija sugerije da specijalizovane servise podrške žrtvama najčešće vode NVO i naglašava ogroman doprinos koji su ove organizacije dale (i daju!) borbi protiv rodno zasnovanog nasilja i nasilja nad ženama. Konvencija, pored toga što sugerije da se ova tradicija nastavi, obavezuje države potpisnice da opredeli finansijske i ljudske resurse za realizaciju aktivnosti nevladinih organizacija.

Upitnici su upućeni organizacijama i ustanovama koje trenutno pružaju uslugu skloništa, odnosno: NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, NVO Sigurna ženska kuća Podgorica, NVO Crnogorski ženski lobi, NVO Bona Fide Pljevlja, JU Centar za podršku djeci i porodici, kao i organizacijama koje pružaju druge servise žrtvama rodno zasnovanog nasilja ili porodičnog nasilja: NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica, NVO Centar za ženska prava, NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Ulcinj, NVO Iskra, NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Berane. U nastavku su predstavljene one organizacije koje su u postupku pripreme ovog dokumenta dostavile tražene podatke u datom vremenskom roku.

NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić

Prostorni kapaciteti:

Organizacija ima kancelarijski prostor u sopstvenom vlasništvu 74,00m² koju čine tri prostorije, mini kuhinja i kupatilo. Kancelarijski prostor je opremljen video nadzorom i alarmom. Posjeduju telefaks, 4 stampaća, 2 skenera, 14 računara i laptopova. Jedna od prostorija u sklopu kancelarije je opremljena za rad Nacionalne SOS linije za žrtve nasilja

u porodici: telefonska centrala sa 2 radna mjesta, baza podataka, 2 računara, 1 laptop, skener i štampač, police za dosijea u hardcopy verziji.

Organizacija u sopstvenom vlasništvu ima prostor u okviru kog se nalazi SOS sklonište za žene i djecu žrtve nasilja. Prostor ima prizemlje, prvi i drugi sprat, ukupne površine 573m². Opremljen je alarmom i video nadzorom. Ima prilaz za osobe sa invaliditetom sa odgovarajućim kupatilom. U dvorištu postoji igralište za djecu, kao i sjenik.

U prizemlju se nalazi opremljen prostor za rad Dnevnog centra za djecu koja borave u SOS skloništu za žene i djecu žrtve nasilja, prostor za Dnevni centra za žene koje borave u SOS skloništu za žene i djecu žrtve nasilja (joga, samoodbrana, radionice radno-okupacione terapije...), prostor za reciklažnu radionicu sa profesionalnim mašinama za pranje, sušenje i peglanje, kao i profesionalnim stolovima za krojenje i mašinama za šivenje. U prizemlju je takođe opremljena kuhinja, prijemna kancelarija i magacinski prostor. Na prvom spratu su četiri opremljena apartmana za smještaj žena i djece koji su u urgentnim situacijama nasilja (ukupno 12 mjesta), opremljena kuhinja, trpezarija i dnevna soba. Na drugom spratu su četiri opremljena apartmana i kancelarijski prostor za rad osoblja SOS skloništa za žene i djecu žrtve nasilja.

Organizacija ima dva auta u sopstvenom vlasništvu.

Ljudski kapaciteti:

SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić ima 13 zaposlenih osoba (od kojih je 5 zaposleno po ugovoru o radu, a 8 po ugovoru o djelu) i 4 volonterke. Osoblje je u potpunosti ženskog pola.

Od ovog broja sa ženama i djecom koji su preživjeli nasilje direktno radi 9 članica. Sve članice u direktnom radu sa žrtvama imaju najmanje 40h obuke, uz početni nadzor nad radom (mentorstvo) u trajanju od najmanje 3 mjeseca. Ukupno gledajući, žene koje rade u organizaciji imaju od 2 do 20 godina radnog iskustva na poslovima u SOS telefonu za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, te broj sati specifične obuke i iskustva u radu značajno prevazilaze osnovnu obuku.

Obrazovanje pomenutih angažovanih osoba (17 osoba, od kojih četiri volonterke) je sledeće:

- 8 žena sa završenim fakultetom, a od toga su 4 psihološkinje, 1 pedagogica i 1 pravica sa položenim advokatskim ispitom,
- 2 žene studiraju (treća i četvrta godina fakulteta),
- 7 žena sa završenom srednjom školom.

U prethodnom periodu, tri zaposlene stekle uslove za dobijanje licence za rad u socijalnoj i dječjoj zaštiti, a još dvije stručne saradnice su u procesu dobijanja ove licence, uz pretpostavku da će obe steći licence do kraja tekuće godine.

Planovi za pružanje usluga i licenciranje pružaoca usluga

SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić planira nastavak pružanja sledećih usluga: 24h telefonske linije, smještaj u SOS skloništu za žene i djecu žrtve nasilja, uslugu pratnja poverljivog lica u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, psihološko i pravno stručno savjetovališta.

Organizacija je u procesu prikupljanja dokumentacije i stvaranju administrativno tehničkih uslova za licenciranje SOS skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, a licencirani su za pružanje usluge SOS telefona za Nacionalnu SOS liniju za žrtve nasilja u porodici.

Klijenti/tkinje

Usluge SOS skloništa za žene i djecu koji su preživjeli nasilje namijenjene su ženama i djeci sa iskustvom nasilja koji se nalaze u urgentnim situacijama nasilja i ugrožena im je bezbjednost i sigurnost. SOS sklonište je opremljeno za smještaj i boravak žena i djece sa invaliditetom. U SOS sklonište se smještaju žene, žene sa djecom uz ograničenje za dječake koji u skloništu mogu boraviti do napunjenih 14 godina, kao i djevojčice bez majki starosti iznad 12 godina.

Finansijski aspekti/procjene troškova usluga

Prema dostavljenim podacima, mjesečni troškovi SOS skloništa za žene i djecu žrtve nasilja su oko 5 700 eura, što znači da je cijena ove usluge na godišnjem nivou oko 68 400 eura.

U ovu cijenu su uključeni, između ostalog:

- troškovi bruto plate za 2 stručne radnice, 3 stručne saradnice, koordinatorku, finansijsku menadžerku i domaćicu skloništa;
- troškovi prevoza
- troškovi za hranu, lijekove i higijenske proizvode
- režijski troškovi
- kancelarijski troškovi
- drugi troškovi.

Okvirna cijena funkcionisanja Nacionalne SOS linije za žrtve nasilja u porodici je 2 550 eura, što je oko 30 600 eura godišnje.

U ovu cijenu su uključeni, između ostalog:

- troškovi bruto plata za koordinatorku, 3 operatorke, administratorku i psihološkinju
- troškovi prevoza
- kancelarijski troškovi
- režijski troškovi
- ostali troškovi.

NVO Sigurna ženska kuća Podgorica

Prostorni kapaciteti:

Organizacija ima kancelarijski prostor u vidu stana površine 60m² a koji plaća mjesečni zakup u iznosu od 250 eura. U ovom prostoru se svakodnevno obavlja inicijalno savjetovanje, psihološka i pravna pomoć za klijentkinje koje nisu smještene u sklonište. Kancelarija je opremljena kancelarijskim namještajem, 4 desktop računara, 3 laptopa, 2 skenera, 2 štampača, telefon, mobilni telefon, TV itd. Prostorije kancelarije nisu pod video nadzorom.

Za potrebe skloništa za djecu i žene žrtve nasilja Glavni grad Podgorica je Sigurnoj ženskoj kući ustupio na korišćenje kuću površine 120 m². Kuća ima 4 spavaće sobe, dnevni boravak površine 25m², kupatilo i kuhinju sa trpezarijom. Od pomenute četiri sobe, tri sobe površine po 15m² se koriste za smještaj korisnica i djece, a četvrta površine 25 m²

služi i za održavanje radionica. Svaka soba je opremljena odgovarajućim namještajem. a dnevni boravak posjeduje garnituru za sjedenje, TV, radni sto sa desktop racunarnom, lazy bag, sto, policu sa knjigama itd. U kuhinji postoje potrebni kuhinjski aparati i trpezarijski sto sa 6 stolica. Kuća ima dvoriste sa mobilijarom za djecu. Sklonište ima video nadzor (kamere) koji je dotrajavao, pa je Sigurna ženska kuća kroz projekat obezbijedila sredstva za ugradnju novog video nadzora i alarmnog sistema.

Ljudski kapaciteti:

Sigurna ženska kuća ima 5 zaposlenih, 3 stručne saradnice, domaćicu skloništa i 3 volonterke koje rade direktno sa žrtvama nasilja. Svo pomenuto osoblje izuzev jedne stručne saradnice radi direktno sa klijentkinjama. Osoblje je ženskog pola.

Zaposlene imaju višegodišnje iskustvo u radu sa ženama žrtvama nasilja, te su prošle veliki broj obuka, odnosno broj sati trajanja obuke nije moguće precizno navesti, mada znatno prevazilazi osnovnu obuku. Volonterke su prošle specifične obuke u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici u trajanju od 36h, kao i 12h specifične obuke za rad sa djecom žrtvama ili svjedocima nasilja.

Obrazovanje pomenutih angažovanih osoba (12 osoba, od kojih tri volonterke) je sledeće:

- 5 žena sa završenim fakultetom, a od toga su 2 psihološkinje, 1 socijalna radnica, 1 pravica i 1 advokatica,
- 3 volonterke koje su studentkinje (studije psihologije, socijalnog rada i međunarodnih odnosa),
- 3 žene sa završenom srednjom školom.

Od pomenutih zaposlenih, dve zaposlene su sa licencom/u procesu dobijanja licence za rad u socijalnoj i dječijoj zaštiti.

Planovi za pružanje usluga i licenciranje pružaoca usluga

Sigurna ženska kuća planira da nastavi sa pružanjem usluge smještaja za žene i djecu žrtve nasilja, pri čemu su osobama koje su smještene u sklonište dostupne sledeće usluge: siguran smještaj, pratnja povjerljivog lica, psihološka pomoć i podrška, grupe samopomoći, radno okupaciona terapija, kompletna pravna pomoć i advokatsko zastupanje.

Kako bi ispunila standarde potrebne za licenciranje usluge smještaja u prihvatilištu - skloništu Sigurna ženska kuća je kroz projekat obezbijedila sredstva za ugradnju novog alarmnog sistema, panik tastera i izradu elaborata za zaštitu od požara. Nadalje, kako sklonište trenutno nije dostupno za klijentkinje sa invaliditetom (korisnice invalidskih kolica), organizacija planira da uz finansijsku pomoć Ambasade Ujedinjenih Arapskih Emirata izgradi montažni objekat površine 46 m² u dvorištu postojećeg skloništa, te na taj način proširi postojeće kapacitete i da bude dostupno za žene sa invaliditetom.

Osim pomenutog SŽK planira da nastavi sa pružanjem usluge inicijalnog savjetovanja, pratnje povjerljivog lica, psihološke i pravne pomoći za žene koje nam se obrate za pomoć putem telefona ili dolaskom u kancelariju.

Dodatno, organizacija radi na revidiranju postojećih internih procedura i izradu novih koji su potrebni za licenciranje organizacije.

Klijenti/tkinje

Usluge skloništa su namjenjene ženama i djeci sa iskustvom nasilja, što uključuje porodično, partnersko i seksualno nasilje. Smještaj klijentkinje nije uslovljen prijavom nasilja nadležnim institucijama, već se odluka donosi u skladu sa internim procedurama. Djeca ispod 16 godina mogu boraviti isključivo sa majkama. Djevojčice iznad 16 godina mogu biti smještene i bez majke, dok dječaci iznad 14 godina starosti ne mogu biti smješteni u skloniste, ako u tom periodu u skloništu borave djevojčice starije od 14 godina. Navedena ograničenja SZK je uveo zbog nedostavka kapaciteta za kvalitetan odgovor na sve potrebe djece u tom uzrastu i nemogućnosti upravljanja brojnim rizicima. Sklonište trenutno nije pristupačno korisnicama invalidskih kolica. Žene žrtve nasilja sa psihijatrijskom oboljenjem mogu biti smještene u sklonište, ako redovno koriste propisanu terapiju i ako je bolest u remisiji.

Finansijski aspekti/procjene troškova pružanja usluga

Prema dostavljenim podacima, mjesečni troškovi skloništa za žene i djecu žrtve nasilja Sigurne ženske kuće su oko 7 140 eura, što znači da je cijena ovog servisa na godišnjem nivou oko 85 680 eura.

U ovu cijenu su uključeni, između ostalog:

- troškovi bruto plate za 2 stručne radnice, 3 stručne saradnice, domaćicu skloništa, psihološkinju i advokaticu;
- troškovi prevoza,
- troškovi za hranu, lijekove i higijenske proizvode,
- režijski troškovi,
- kancelarijski troškovi,
- drugi troškovi.

NVO Crnogorski ženski lobi

Prostorni kapaciteti

Nacionalno sklonište za žrtve trgovine ljudima se nalazi u kući na sprat površine oko 150 m², sa dvorištem od oko 300 m². Sklonište sa sastoji od tri spavaće sobe, dva kupatila, dnevnog boravka, kuhinje sa trpezarijom i dvije terase. Dvije spavaće sobe su opremljene sa po dva kreveta i ormarom, komodom, televizorom; treća spavaća soba posjeduje jedan krevet. Kuhinja i trpezarija su opremljene svim potrebnim namještajem, uređajima i sitnim aparatima. Dnevna soba posjeduje garniture za sjedenje, trosjed, televizor. Od kancelarijske opreme tu su dva kancelarijska stola, dva kompjutera i dva štampača. Prostorije skloništa se griju pomoću tri klime, jedne TA peći i peći na plin. Nacionalno sklonište za žrtve trgovine ljudima posjeduje spoljni video nadzor (kamera).

Ljudski kapaciteti:

Organizacija ima 4 zaposlene na ugovoru o djelu, kao i 10 - 15 volontera u prosjeku. Samo aktivistkinje odnosno zaposlene rade direktno sa žrtvama trafikinga, dok volonteri sa žrtvama trafikinga rade jedino kroz edukativne forme, kao vršnjački edukatori/ke ili predavači/ice, u smislu osnaživanja žrtava kroz edukaciju, a uz podršku i nadzor iskusnih aktivistkinja. Imajući u vidu da jedna aktivistkinja/zaposlena radi sa žrtvama trafikinga 12

godina, dvije po 14 godina, a najiskusnija već 22 godine, procijenjeno je da svaka od njih ima okvirno 80 do 150 sati specifične obuke. Volonterke ovog skloništa imaju završenu obuku od oko 30 sati.

Obrazovanje pomenutih angažovanih osoba (4 osobe, plus volonteri/ke) je sledeće:

- 1 žena sa završenim pravnim fakultetom,
- 3 žene sa završenom srednjom školom,
- okvirno 10 do 15 volontera/ki među kojima je obično više fakultetski obrazovanih.

Od pomenutih zaposlenih, jedna zaposlena je u procesu dobijanja licence za rad za stručnu radnicu na pravnim poslovima.

Planovi za pružanje usluga i licenciranje pružaoca usluga

Organizacija planira licenciranje za pružanje dve vrste usluga i to : Nacionalno sklonište za žrtve trgovine ljudima i SOS liniju za žrtve trgovine ljudima.

Takođe, u planu je razvijanje usluge "Centar za edukaciju i stručnu obuku" za reintegraciju žrtava nasilja i žrtava trafikinga, s krajnjim ciljem licenciranja za pružanje ove usluge, takođe. Organizacija posjeduje prostor (37 m²) koji je uz pomoć donatora ("TIKA") u potpunosti opremljen za izvođenje obuke i kurseva za potencijalne žrtve trafikinga, žrtve trafikinga, žrtve nasilja. Sledeći kursevi su planirani u okviru ove buduće usluge: šnajderski kurs, kurs frizera, manikira i pedikira, edukativno-informativne radionice, kurs rada na kompjuteru, kurs izrade predmeta od bižuterije.

Klijenti/tkinje

Sklonište je namijenjeno svim žrtvama trafikinga a najvećim dijelom ženama i djeci kao najranjivijim kategorijama. Nikakvog ograničenja nema po bilo kom pitanju (pol, uzrast, nacionalno, vjersko, etničko opredjeljenje, stranci/nkinje, fizicko, mentalno zdravlje, seksualna orijentacija, zavisnice/i od narkotika, itd).

Finansijski aspekti/procjene troškova pružanja usluga

Prema dostavljenim podacima, mjesečni troškovi skloništa i SOS linije za antitrafiking su oko 1 600 eura, što znači da je cijena ove usluge na godišnjem nivou oko 19 200 eura.

Međutim, treba imati u vidu da pomenuta suma uključuje samo honorare 4 zaposlene na ugovoru o djelu. S obzirom na to da je Nacionalno sklonište za žrtve trafikinga projekat na kome država partnerski saraduje sa NVO Crnogorski ženski lobi, sve troškove rada skloništa direktno snosi država, odnosno trenutno nije moguće steći uvid u iznos ovih troškova.

JU Centar za podršku djeci i porodici

Prostorni kapaciteti

Prostorije u kojima radi JU Centar za podršku djeci i porodici su smještene u iznajmljenom prostoru, koji je prije otvaranja adaptiran za potrebe ustanove. Zakup vrši Opština Bijelo Polje, koja je osnivač Centra. Prostor se nalazi u centru Bijelog Polja, u neposrednoj blizini Centra bezbjednosti i Centra za socijalni rad.

Prostor sadrži kancelarije zaposlenih i prostor za smještaj korisnika. Kancelarije su opremljene potrebnim inventarom i opremom.

Prostor za smještaj korisnika se sastoji od dvije sobe za korisnike, dnevnog boravka sa kuhinjom i trpezarijom, hodnikom i kupatilom. Sobe za korisnike su veličine od 14 m² i 17 m², i u potpunosti su opremljene odgovarajućim namještajem, kao i dnevni boravak sa kuhinjom i trpezarijom. U prostorijama za smještaj postoje televizor, frižider, šporet, veš mašina. Prostorije se griju pomoću centralnog grijanja. Objekat je opremljen video nadzorom, a za vrijeme boravka korisnika organizuje se dvedesetčetvoročasovno dežurstvo. Prostor nema dvorište.

Ljudski kapaciteti

U JU Centar za podršku djeci i porodici zaposleno je 10 lica na neodređeno vrijeme, direktor na period od četiri godine i jedno lice po ugovoru o radu na određeno vrijeme. U radu sa korisnicima je angažovano 7 zaposlenih. Tačan broj sati obuke nije moguće precizno utvrditi.

Struktura zaposlenih u pogledu stručne spreme:

- 6 zaposlena sa visokom stručnom spremom (pedagogija, sociologija, pravo, ekonomija)
- 3 zaposlena sa srednjim obrazovanjem
- 1 zaposleni sa osnovnim obrazovanjem (higijeničarka).

Četvoro zaposlenih ima licencu za rad u oblasti socijalne i dječije zaštite.

Planovi za pružanje usluga i licenciranje pružaoca usluga

Centar želi da pruža uslugu smještaja u prihvatilištu-skloništu. Planirano je da se potrebni uslovi za pružanje ove usluge ispune u što kraćem roku. Takođe, u toku je postupak licenciranja za obavljanje djelatnosti socijalne i dječije zaštite.

Klijenti/tkinje

Korisnici usluga Centra su djeca žrtve nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja (sama ili sa nenasilnim roditeljem). Smještaj se obezbjeđuje djetetu sa nenasilnim roditeljem bez obzira na pol, ali u dosadašnjem radu nikada nije smješteno dijete sa ocem. Kada je za to postojala mogućnost, usluga je pružana i drugim licima, kao što su djeca za koju je postojala sumnja da su žrtve trgovine ljudima, djeca koja su zatečena van mjesta prebivališta bez nadzora i djeca i odrasli kojima je usled posebnih okolnosti i socijalnih rizika bio potreban smještaj.

Finansijski aspekti/procjene troškova pružanja usluge

Gruba procjena mjesečnih troškova ukazuje da je cijena usluge između 12 000 do 15 000 eura, zavisno od broja korisnika, što znači da se radi o okvirnoj sumi od 144 000 – 180 000 eura na godišnjem nivou.

U ovu cijenu su uključeni, između ostalog:

- bruto zarade zaposlenih (10 stalno zaposlenih, direktor i jedna osoba na određeno vrijeme)
- režijski troškovi (godišnji prosjek)
- kancelarijski troškovi,
- hrana,
- higijenski proizvodi.

NVO Centar za romske inicijative

Prostorni kapaciteti:

Organizacija radi u kancelarijskom prostoru, veličine 48 m², opremljenim u skladu sa namjenom.

Ljudski kapaciteti:

Centar za romske inicijative ima 6 zaposlenih i 5 volonterki, pri čemu petoro od pomenutih radi direktno sa žrtvama nasilja i dječijih ugovorenih brakova.

Zaposlene imaju višegodišnje iskustvo u radu sa ženama žrtvama nasilja, na osnovu čega procjenjuju da imaju okvirno 100 sati specifične obuke.

Obrazovanje pomenutih angažovanih osoba je sledeće:

- 5 zaposlenih sa završenim fakultetom, a od toga su 2 pedagogice, 1 psihološkinja, 1 profesorica engleskog jezika i 1 novinar,
- 7 volontera od kojih je 5 sa srednjom stručnom spremom, a dvije su studentkinje koje su studentkinje (studije psihologije, socijalnog rada i međunarodnih odnosa),
- 2 žene sa završenom srednjom školom.

Od pomenutih zaposlenih, jedna osoba je u procesu ostvarivanja uslova za dobijanje licence za rad u socijalnoj i dječijoj zaštiti.

Planovi za pružanje usluga i licenciranje pružaoca usluga

Centar za romske inicijative planira otvaranje kriznog centra za djevojčice od 13 do 18 godina kao novi aspekt rada na prevenciji i suzbijanju dječijih ugovorenih brakova. Ovaj krizni centar bi po hitnom postupku zbrinjavao žrtve dječijih ugovorenih brakova, zanemarivanja, nasilja u porodici i eksploatacije, kao i djevojčica koje su u riziku da to postanu. Plan organizacije je da bi boravak djevojčica bio od 3 do 5 dana a na zahtijev Centra za socijalni rad bi mogao da se produži još dva dana radi adekvatnog zbrinjavanja žrtve kao i započinjanja procesa smještaja u drugu (hraniteljsku) porodicu ili instituciju u skladu sa zakonom i najboljim interesom djeteta. Treba reći da je krizni boravak trenutno ograničen na 3 dana, u skladu sa važećim pozitivnim zakonodavstvom. Organizacija planira da ima zadovoljavajuće ljudske kapacitete za pružanje ove usluge do kraja tekuće godine, ali se i nada podršci države zarad obezbjeđivanja prostornih uslova za krizni centar.

Centar za romske inicijative planira da nastavi da pruža usluge povjerljivog lica, psihološkog savjetovanja, ograničenog pravnog savjetovanja i zastupanja u institucijama.

Klijenti/tkinje

Praksa pokazuje da se organizaciji javljaju samo članovi/ce romske i egipćanske zajednice, jer je NVO prepoznata kao romska organizacija, ali sama organizacija nema ograničenja po tom pitanju. Usluge povjerljivog lica prema institucijama se pružaju žrtvama dječijih ugovorenih brakova i žrtvama nasilja u porodici, pri čemu su klijentkinje gotovo uvijek žene i djevojčice. U ovoj godini organizacija je imala i dva slučaja gdje su se osobe muškog pola obratile tražeći podršku u izbjegavanju ugovorenih brakova. Usluge pomoći pri sređivanju lične dokumentacije, pisanje molbi, zahtjeva i dopisa se pružaju cjelokupnoj romskoj i egipćanskoj zajednici, bez obzira na pol i uzrast.

Finansijski aspekti/procjene troškova pružanja usluge

Gruba procjena mjesečnih troškova ukazuje da je cijena usluge oko 3 000 eura na mjesečnom nivou, što iznosi 36 000 eura na godišnjem nivou,

U ovu cijenu su uključeni:

- bruto plata za dvije stručne radnice, tri saradnice,
- troškovi prevoza,
- troškovi iznajmljivanja prostora,
- hrana, lijekovi,
- troškovi održavanja bezbjednosti.

Ovoj sumi, s obzirom na to da buduće sklonište treba opremiti namještajem i uređajima, treba dodati jednokratnu sumu od 10 000 eura za opremanje i adaptiranje prostora, prema procjenama organizacije.

NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica

Prostorni kapaciteti

Organizacija radi u iznajmljenom stanu koji se nalazi na trećem spratu stambene zgrade. Ukupne površine oko 68 m², ovaj prostor se sastoji iz tri kancelarije i kupatila. Prostorije su opremljene odgovarajućim namještajem (stolovi, stolice, police, plakari, sofe); od kancelarijske opreme postoje tri kompjutera, štampač i skener. Prostor nije pokriven video nadzorom.

Ljudski kapaciteti:

SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica nema zaposlene osobe, jer se zapošljavanje vrši u skladu sa odobrenim projektima. Trenutno ima 5 osoba koje su stalno angažovane i 7 volonterki, pri čemu petoro od pomenutih radi direktno sa žrtvama nasilja. Angažovane osobe imaju dugotrajno iskustvo u radu sa ženama žrtvama nasilja, i prošle su najmanje po 200 sati specifične obuke (obuka za volonterke na SOS telefonu, obuka o efikasnom tretmanu žena žrtava nasilja, obuka o multisektorskoj saradnji i obuka o radu sa žrtvama u skladu sa Prosokolom o postuanju u situacijama nasilja u porodici).

Obrazovanje pomenutih angažovanih osoba je sledeće:

- 6 osoba sa završenim fakultetom, pri čemu se radi o studijama prava, psihologije, socijalnog rada, sociologije i pedagogije

U organizaciji trenutno nema osoba sa licencom za rad u socijalnoj i dječijoj zaštiti.

Planovi za pružanje usluga i licenciranje pružaoca usluga

Organizacija trenutno pruža usluge na volonterskoj osnovi. SOS Podgorica planira da do kraja 2019.godine stekne uslove za pružanje sledećih susluge podrške: kriznog centra, psihosocijalne podrške, grupe samopomoći, pravne pomoći i pružanja usluge poverljivog lica. Organizacija trenutno nije licencirana kao pružalac usluga u skladu sa Zakonom.

Finansijski aspekti/procjene troškova pružanja usluga

Gruba procjena troškova usluga koji se planiraju je sledeća: oko 3 500 eura mjesečno za rad kriznog centra, odnosno oko 42 000 eura godišnje; oko 2 000 eura mjesečno za uslugu psihosocijalne podrške, odnosno oko 24 000 eura godišnje, oko 3 000 eura za četvoromjesečni program za rad grupa samopomoći, što iznosi oko 12 000 eura godišnje, kao i oko 800 eura mjesečno za uslugu pravne pomoći (ne uključujući pomoć advokata koju organizacija ne pruža), što predstavlja sumu od oko 9 600 eura godišnje.

Potrebno je napomenuti da organizacija nije bila dostupna za dopunu i provjeru podataka, odnosno da se dati podaci mogu smatrati tek djelimično tačnim.

NVO Centar za ženska prava

Prostorni kapaciteti

Kancelarija Centra za ženska prava nalazi se na prvom spratu kuće. Kancelarija obuhvata 3 odvojene prostorije i hodnik, dva toaleta i mini kuhinju čija kvadratura iznosi oko 60 m², kao i pomoćni objekat od 20 m². Kancelarije su opremljene potrebnim namještajem i tehničkim uređajima (2 štampača, skener, kompjuteri). Obezbijeđena je alarmnim i video nadzorom. S obzirom na to da se nalazi na spratu kuće i da ne posjeduje lift kancelarija nije dostupna za osobe za invaliditetom.

Ljudski kapaciteti

Centar za ženska prava ima 5 zaposlenih i dvije advokatice koje su angažovane na osnovu ugovora od djelu. Svih pet zaposlenih su osobe sa završenim visokim obrazovanjem. Servis podrške za žrtve nasilja u porodici rade tri zaposlene (psihološkinja, socijalna radnica i direktorka koja supervizira). Sve tri zaposlene koje rade sa žrtvama nasilja u porodici prošle su po 3 akreditovana programa obuke u organizaciji Autonomnog ženskog centra (programi obuke koje je akreditovao Zavod za socijalnu zaštitu Srbije).

Dvije advokatice koje korisnicama Centra za ženska prava pružaju besplatnu pravnu pomoć su prošle obuku za rad sa žrtvama nasilja Centra za ženska prava koja je i odobrena je od Sudskog savjeta i postala dio redovne obuke za pravosuđe, kao i niz obuka u organizaciji UNICEF-a, a tiču se rada s djecom. Osoblje je ženskog pola.

Dve zaposlene su u procesu dobijanja licence za rad u socijalnoj i dječijoj zaštiti.

Planovi za pružanje usluga i licenciranje pružaoca usluga

U toku je priprema za licenciranja za pružanje usluga iz oblasti socijalne i dječije zaštite NVO Centar za ženska prava planira da, u okviru servisa podrške za žene i djecu sa iskustvom nasilja, nastavimo sa pružanjem usluga: inicijalnog savjetovanja i informisanja, psihološkog savjetovanja, psihoterapije, pravnog savjetovanja i zastupanja, pratnje povjerljivog lica.

Klijenti/tkinje

Usluge su namijenjene ženama i djeci sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja i diskriminacije, što u praksi uključuje i pružanje ovih usluga transrodnim osobama sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja. Usluge se ne pružaju odraslim osobama muškog

pola.

Finansijski aspekti/procjene troškova pružanja usluga

Gruba procjena minimalnih troškova servisa, bez troškova povjerljivog lica, a uključujući pravnu pomoć i zastupanje, psihološko savjetovanje i terapiju iznosi oko 4000 eura mjesečno, što godišnje iznosi oko 48 000 eura.

Preporuke za unapređenje rada postojećih usluga podrške

Preporuke date u nastavku se zasnivaju na svim prethodno datim podacima, a prvenstveno na standardima Istanbulske konvencije i srodnim dokumentima. Radi jasnoće, preporuke će biti dati kroz nekoliko ključnih kategorija: ljudi, prostor, finansiranje, prikupljanje podataka, monitoring rada, i umreženost.

Osoblje, pristup u radu i obuka:

Pristup koji se zahtjeva jeste individualiziran, cjelovit, zasnovan na razumjevanju rodne zasnovanosti nasilja, i žene kao direktni pružaoci usluga, kad god je to moguće

Obuka: Osoblje pružaoca usluga u direktnom radu sa žrtvama nasilja mora biti posebno obučeno, senzibilisano i odgovarajućeg formalnog obrazovanja. Preporuka je da se dodatno razmotri opravdanost zahtjeva u odnosu na osoblje, a koji su propisani Pravilnikom o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluge smještaja u prihvatilištu-skloništu. Naime, kako se pomenuti Pravilnik ne odnosi samo na usluge smještaja žrtava nasilja kako su prepoznate u Istanbulske konvenciji, već obuhvata širi opseg usluga i korisnika, neki od zahtjeva koji su njime propisani ne odgovaraju potrebama i realnosti brige o žrtvama nasilja u skloništima i sigurnim kućama. U tom pravcu ima više sugestija:

- da se broj osoblja odredi u odnosu na manji broj korisnica/ka, s obzirom na to da je, prema podacima, prosječan broj kreveta u trenutnim skloništima u Crnoj Gori 10, a ne 20, kako se predviđa Pravilnikom
- u skladu sa prethodnim, sugeriše se da je za pružanje podrške odrasloj žrtvi nasilja smještenoj u skloništu/sigurnoj kući potrebno angažovati minimum dvije stručne radnice i jednu stručnu saradnicu
- u skladu sa Istanbulske konvencijom, nužni zahtjev je da sve osobe u direktnom radu sa žrtvama nasilja moraju pohađati odgovarajuću obuku kako bi se osiguralo da se usluge podrške žrtava zaista pružaju iz rodne perspektive razumjevanja nasilja. Ova obuka po pravilu uključuje sledeće teme: razumjevanje koncepta nasilja, oblika i dinamike rodno zasnovanog nasilja, porodičnog nasilja, partnerskog nasilja, seksualnog nasilja; feministički pristup podrške žrtvi; institucionalne i van-institucionalne oblike pomoći i podrške žrtvama; zakonski okvir u oblasti nasilja; tehnike vođenja razgovora; profesionalnost u radu, i traje minimum 50 sati. Preporuka je da obuku realizuju iskusne NVO u ovoj oblasti i budu za nju odgovarajuće plaćene. Pomenutu obuku moraju proći sve osobe koje rade direktno

sa žrtvama nasilja, bilo da su angažovane kao zaposlene ili volonterke. Uspješno završena obuka, pored pomenutog usvajanja specifičnih znanja i vještina za rad sa žrtvama porodičnog nasilja i nasilja nad ženama, podrazumjeva i obaveznu superviziju. Tek osoba koje ispunjava sve pomenute uslove, a uz to posjeduje psihičku stabilnost, odgovarajuću motivaciju i senzibilisanost može raditi sa žrtvama. Pored osnovne obuke, sve osobe u direktnom radu sa žrtvama su u obavezi da pohađaju minimum dodatnih 20 sati specifične obuke godišnje. Preporuka je da zahtjev za obavezanim pohađanjem specifične obuke bude dio uslova za pružanje servisa, odnosno da se razmotri uključivanje ove preporuke u eventualnu izmjenu relevantnih Pravilnika.

Prostor: Prostorije u kojima se realizuju usluge skloništa u skladu sa zahtjevima Istanbulske konvencije, treba da zadovolje sledeće standarde (WAVE, 2004):

Prostorije za žene i njihovu djecu:

- prostorije za život žena i njihove djece (1 soba po ženi i njenoj djeci, pri čemu dvije žene koje su u skloništu bez djece mogu dijeliti zajedničku sobu.
- jedno kupatilo na dvije sobe
- zajednička kuhinja
- prostorija za okupljanje (za dnevne i sedmične sastanke) = trpezarija
- igraonica za djecu (zavisno od veličine skloništa)

Prostorije za osoblje i savjetovanje:

- prostorija za krizne intervencije i savjetovanje (zavisno od broja osoblja)
- prostorije za zaposlene koje rade s djecom
- kancelarijski prostor, opremljen telefonom/faxom, kompjuterima, i sl.
- prostorija za noćnu smjenu

Prostorije za održavanje domaćinstva:

- velika ostava, posebno kod strukture zajedničkog domaćinstva (hrana, piće, kancelarijski materijal, odjeća, sredstva za čišćenje, itd.)
- perionica sa mašinama za veš, zavisno od veličine skloništa
- prostorija za sistem grijanja i tople vode, zavisno od infrastrukture
- skladište za bicikle, dječja kolica i sl.

Finansiranje: Istanbulska konvencija nalaže državama obavežu da ulože finansijske i ljudske resurse u razvoj i rad usluga podrške, uključujući i specijalizovane usluge koje vode NVO. Kratak pregled podataka dobijenih iz organizacija pokazuje da se u velikoj mjeri oslanjaju na (često nesigurne) donacije, što utiče na održivost usluga i onemogućava adekvatnu zaštitu žrtava. Potrebno je unaprijediti započete modele državne podrške uslugama (npr. Nacionalni SOS telefon za žrtve nasilja u porodici),, a u skladu sa važećim Pravilnicima.

Prikupljanje podataka: Pružaoci usluga moraju da ažurno, redovno i pažljivo prikupljaju nekoliko vrsta podataka: o uslugama koje pružaju, korisnicima usluga, karakteristika nasilja, itd. na način koji će omogućiti buduću upotrebljivost podataka u smislu uporednih analiza, planiranja i evaluacije. Prikupljeni podaci su povjerljivi i mogu se dijeliti sa drugim nadležnim licima u mjeri koja omogućava zaštitu interesa

žrtve , a u skladu sa važećim zakonskim propisima.. Podatke treba čuvati u elektronskoj i papirnoj verziji, pod lozinkom i ključem, i u skladu sa Zakonom.

Monitoring: Usluge moraju imati razvijene sisteme monitoringa i evaluacije rada u skladu sa važećim zakonskim propisima Ovi postupci služe nadziranju rada sa korisnicima, procjeni efikasnosti i uspješnosti rada, kao i unapređenju rada tako da bolje zadovoljava potrebe korisnika. Monitoring i interna evaluacija moraju biti dio redovnog rada, a ne izuzeci u svrhu izvještavanja.

Umreženost: Pružaoci usluga moraju imati dobru i blisku saradnju sa drugim nevladinim organizacijama, javnim ustanovama i institucijama koje se bave zaštitom žrtava nasilja. Takođe, usluge podrške moraju biti široko promovisane tako da povećaju krug korisnika, kao i da prilikom promocije bude jasno da pružanje usluga nije izolovano, već nasuprot povezano i podržano radom drugih aktera.

Preporuke za unapređenje mreže podrške za žrtve nasilja

Krizni centri za žrtve nasilja u porodici i nasilja nad ženama

Analiza datih podataka o potrebama žrtava i trenutnih kapaciteta NVO u pružanju podrške žrtvama nasilja upućuje na neophodnost unaprijeđenja kvaliteta i broja usluga i koordinacije u radu kako bi se formirala efikasnija mreža podrške. Na osnovu prikupljenih informacija od CSR, Centara bezbjednosti i NVO, putem upitnika koji je predstavljao osnovu za analizu prioriternih servisa za žrtve nasilja, jasno je ispoljena potreba za skupom najhitnijih i najzastupljenijih usluga. To su: kratkotrajni smještaj (do nekoliko dana), psihološka podrška, pravna podrška i informacije i psihološka podrška za dijete/djecu u pratnji majke. Iste bi mogle da se objedine i predstavljaju osnovu za uspostavljanje kriznih centara, kao novog tipa podrške za žrtve nasilja. Vođeni dosadašnjim profesionalnim iskustvima, zaposleni u CSR, policiji i NVO su istakli potrebu za efikasnom, koordinisanom, pravovremenom i interdisciplinarnom podrškom za žrtve nasilja koja se ogleda u obezbjeđivanju kratkotrajnog utočišta za žrtve nasilja uz pružanje odgovarajućih informacija, pravne i psihološke podrške.

Dosadašnja iskustva su pokazala da je žrtvama nasilja potrebna adekvatna i što je moguće brža reakcija institucija i organizacija (pružaoca usluga), kao i da ista nije adekvatna u određenim situacijama. Naime, organizacija rada i obim posla u CSR i Centrima bezbjednost ne dozvoljavaju trenutno reagovanje i dominantnu fokusiranost na žrtvu nasilja u odnosu na druge korisnike, a sa druge strane sigurne kuće su kod šireg stanovništva često percipirane kao ishodište za žrtve koje trpe teške oblike nasilja i u okviru svojih kapaciteta i specifičnosti organizacije rada ne mogu da odgovore u situacijama kada nasilje koje žrtva trpi nije životno ugrožavajuće ili kada sama osoba smatra da sigurna kuća nije odgovarajući servis za nju. Obzirom na tendenciju povećavanja reagovanja i prijavljivanja slučajeva porodičnog nasilja, veliki broj žrtava može biti pravovremeno zbrinut upravo u kriznim centrima u kojima je dostupnost specijalizovanog kadra i pravovremeno reagovanje ključna determinanta koja upućuje na

neophodnost i svrsishodnost njihovog djelovanja. Žrtvi, u situacijama kada nasilje nije eskaliralo do nivoa fizičke ugroženosti i urgentnosti reagovanja u trouglu “CSR-policija/tužilaštvo-sigurna kuća”, treba obezbjediti pravovremeno usmjeravanje u pogledu podrške koja je dostupna, pravnu i psihološku pomoć, te je krizni centar odgovarajući servis koji obezbjeđuje dodatnu koordinaciju u radu između postojećih institucija kao i efikasniju mrežu podrške.

Podaci prikupljeni iz svih 13 CSR, Centara bezbjednost u Herceg Novom, Nikšiću i Podgorici i nevladinih organizacija govore u prilog osnivanja specijalizovanih servisnih centara za žrtve nasilja koje bi predstavljali sponu, ali i popunili “prazninu” između ključnih pružaoca usluga, odnosno centara za socijalni rad, policije i tužilaštva i sigurnih kuća. Imajući u vidu demografsku strukturu i teritorijalnu organizaciju Crne Gore, a na osnovu analiziranih podataka, osnivanje 6 kriznih centara se nameće kao odgovarajuće rješenje. Pri tome, mora se naglasiti da je predloženi smještajni resurs ovih kriznih centara samo jedna od usluga koju bi oni pružali. Naime, ovako zamišljen krizni centar je, prema zahtjevima Istanbulske konvencije, više od bezbjednog smještaja, odnosno tek kombinacija smještaja i drugih usluga (informacije, psihološka podrška, pravna podrška) može voditi cilju, a to je osnaživanje i zaštita žrtava nasilja. Sam bezbjedni smještaj, bez dodatnih usluga podrške, treba koristiti veoma oprezno, u krajnjoj nuždi i vremenski ograničeno, imajući u vidu da takva usluga ne ispunjava cilj.

Analizom prikupljenih podataka, uz korištenje dostupnih izvještaja o pružaocima usluga za žrtve rodno zasnovanog nasilja, krizni centri bi najveću efektivnost imali ukoliko bi se uspostavili u Bijelom polju, Pljevljima, Nikšiću, Podgorici, Baru i Kotoru, uz očekivanje da će organizacije civilnog društva na jugu zemlje pokazati veću agilnost i motivisanost za kvalitetno vođenje ovih centara. U odnosu na prethodno opisane trenutne kapacitete, jedna od mogućnosti jeste djelimična transformacija funkcije sadašnjeg skloništa u Bijelom Polju u ustanovu opšte namjene ili drugo, prema potrebama.. Imajući u vidu da sigurne kuće trenutno postoje u Podgorici, Nikšiću, Pljevljima, osnivanje kriznih centara bi bilo kompatibilno i proizvelo dodatnu vrijednost u pogledu sveobuhvatne podrške žrtvama nasilja u ovim gradovima u kojima živi više od polovine stanovnika Crne Gore. S obzirom na veći broj predloženih kriznih centara, te shodno tome veću sumu novca koju zahtjeva njihovo osposobljavanje, sugestija je da ovi krizni centri budu postupno stavljeni u rad. U tom slučaju se preporučuje razvijanje plana otvaranja kriznih centara sa unapred određenim rokom od 3(5) godina za osnivanje svih predloženih. U ovaj plan je potrebno uključiti evaluaciju rada, i preporuke proizašle iz evaluacije odmah primijeniti pri pokretanju novih centara.

Skloništa za žene i djecu žrtve nasilja

Pregledom trenutnog stanja usluge skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u Crnoj Gori mogli smo videti, kao što je primjećeno i u posljednjem WAVE izvještaju (WAVE Country Report, 2017), izvještaju za UN i Savjet Evrope (Multi country study, 2016) i Izvještaju NVO za Grevio komitet (2017), da Crna Gora nije postigla minimalne standarde pripisane Istanbulskom konvencijom. Nepostizanje ovih zahtjeva se prije svega odnosi na nedovoljan broj skloništa, neodgovarajuću regionalnu pokrivenost koja posljedično vodi nedostupnosti, te malom broju kreveta za smještaj žrtava nasilja. Uz preporuke za postizanje standarda koje propisuje Istanbulska konvencija, date u nastavku, valja uvijek imati u vidu da samo povećanje broja kreveta i broja skloništa neće doprinijeti rješavanju

problema nasilja nad ženama. Naime, paralelno uz razvoj usluga smještaja u sklonište u dovoljnom broju za obezbjeđivanje bezbjednosti žena i djece, potrebno je razvijati druge usluge podrške, kao i uslove za češću primjenu zaštitnih mjera koje Zakon prepoznaje.

U ovom trenutku žrtve nasilja u Crnoj Gori mogu biti smještene u specijalizovanim skloništima koje vode NVO u Podgorici, Nikšiću i Pljevljima. Sklonište u Pljevljima koje vodi NVO Bona Fide, iako prepoznato kao značajan pružalac usluge među korisnicama ove vrste podrške, tokom rada na ovoj Analizi, nije dostavilo tražene podatke, te je u ovom trenutku pravac njihovog daljeg razvoja nejasan. U sjeverni region, pored ovog skloništa, spada i JU Centar za podršku djeci i porodici Bijelo Polje koji takođe vrši uslugu smještaja prvenstveno djece, a potom i drugih žrtava nasilja. Ovo sklonište je javna ustanova osnovana od strane opštine, te kao takva ne ispunjava preporuku Istanbulske konvencije da skloništa za žene djecu žrtve nasilja vode nevladine organizacije. Pored toga, ova ustanova aktom o osnivanju ne odgovara definiciji specijalizovanog smještaja za žrtve nasilja kako to vidi Istanbulska konvencija, što je (pretpostavljamo) jedan od razloga zašto nije uopšte prepoznata kao pružalac usluge u npr. poslednjem WAVE izvještaju. Izvještaj GREVIO komiteta za Crnu Goru (2018) izdvaja ovu ustanovu kao mjesto osnaživanja cijele porodice, a ne osnaživanje žena sa svojim ljudskim pravima, te se zaključuje da u tom smislu ne zadovoljava zahtjeve Istanbulske konvencije. Iako je uloga JU Centra za podršku djeci i porodici Bijelo Polje nesumnjivo važna, iz pomenutih razloga se preporučuje eventualno transformisanje ove ustanove, uz preporučeno osnivanje skloništa koje bi od samog početka ispunjavalo zahtjeve Istanbulske konvencije. S obzirom na to da je Bijelo Polje regionalni centar za sjever zemlje, odnosno da je jedna od najvećih i najbrojnijih opština, formiranje skloništa za žene i djecu žrtve nasilja u Bijelom Polju bi, s jedne strane, omogućilo direktnu zaštitu velikom broju žena koje žive na teritoriji opštine i u graničnim opštinama, a s druge strane, veličina grada omogućava relativnu tajnost skloništa, odnosno povećava bezbjednost korisnica. Od dodatne je važnosti činjenica da je Bijelo Polje dobro povezano putnom mrežom ka drugim gradovima i mjestima na sjeveru zemlje, te da se u njemu nalaze ključne institucije za zaštitu žrtava, kao što je Osnovni sud, Viši sud i Sud za prekršaje.

Centralni region Crne Gore je, prema podacima koje smo predstavili, pokriven skloništima za žene i djecu žrtve nasilja na zadovoljavajuć način. Ova skloništa su prepoznata u široj javnosti, imaju veliko iskustvo u radu, vode ih ženske organizacije, i, što je posebno važno, planiraju da razvijaju usluge skloništa i unapređuju ih, kako kroz adaptiranje prostora tako i kroz proces licenciranja.

Kao što je više puta pomenuto, Crnoj Gori bez sumnje nedostaje sklonište na jugu zemlje. U prethodnom segmentu, kada je diskutovano o otvaranju kriznih centara, izražen je i stav da organizacije civilnog društva specijalizovane za pružanje pomoći i podrške ženama i djeci žrtvama nasilja, a koje su registrovane u južnim opštinama, moraju pokazati veću motivisanost i odlučnost u širenju lepeze usluga žrtvama, tako da te usluge uključuju i smještaj žrtava. Otvaranje skloništa u južnom regionu bi obezbjedilo zadovoljavanje zahtjeva Istanbulske konvencije u smislu regionalne pokrivenosti, te se bez dileme preporučuje otvaranje makar jednog takvog skloništa sa dovoljnim brojem kreveta. Imajući u vidu ranije pominjanu razuđenost obale, saobraćajne teškoće tokom letnje sezone, kao i moguće etničke i prateće jezičke barijere pri zbrinjavanju žrtava, moguća alternative bi bila otvaranje dva krizna centra ili jednog kriznog centra i jednog skloništa, koja bi pokrivala različite teritorije. Na ovaj način bila bi omogućena veća dostupnost bezbjednog smještaja većem broju potencijalnih korisnica, ali i veća specijalizovanost u zadovoljavanju

specifičnih potreba žrtvi nasilja u osjetljivim trenucima traženja podrške. Preporučene lokacije su Bar/Ulcinj, odnosno Kotor/Herceg-Novi, s naglaskom da, pošto su preporuke veoma jasne u smislu servisa koje vode NVO, proces uspostavljanja ovih skloništa/kriznih centara treba da prati ojačavanje kapaciteta i motivacije lokalnih NVO kao garancija za uspješno pružanje servisa u budućnosti.

Krizni centar/sklonište za žrtve ugovorenih dječjih brakova

Izvještaj GREVIO komiteta za Crnu Goru (2018) na više mjesta ističe da, iako postoje pomoci u zbrinjavanju žrtava partnerskog nasilja, pomoci su manji kada se radi o posebno ranjivim grupama kao što su Romkinje i Egipćanke, kao i kada su u pitanju specifični oblici nasilja nad ženama i djevojčicama, kao što su ugovoreni dječiji brakovi. Uspostavljanjem Kriznog centra/skloništa za žrtve ugovorenih dječjih brakova, Crna Gora bi dobila mjesto za hitno zbrinjavanje, psihološku podršku i zaštitu maloljetnih žrtava dječjih brakova. Usluga bi bila namjenjena djevojčicama uzrasta od 13 do 18 godina, a pored žrtava dječjih ugovorenih brakova, mogla bi da zbrine i žrtve zanemarivanja, nasilja u porodici i eksploatacije, kao i djevojčice koje su u riziku da to postanu. Ova usluga bi tako predstavljala odličan primjer kreiranja usluga zaštite žrtava u odnosu na potrebe žrtava, a njena posebna vrijednost je u tome što, kao rijetko koji, štiti grupu koja je višestruko diskriminirana. Takođe, ugovoreni dječiji brakovi, iako nisu široko rasprostranjena pojava, predstavljaju posebno težak oblik rodno zasnovanog nasilja. Posljedice ovih brakova pogađaju obe strane u braku; međutim, posljedice na djevojčice su dodatno teške, jer uključuju zdravstvene rizike zbog maloljetničke trudnoće, prekid školovanja, onemogućavanje zaposlenja i ekonomske nezavisnosti, odnosno proizvode izuzetnu i dalekosežnu štetu po život djevojčice.

Imajući u vidu višestruku diskriminisanost ciljne grupe ove usluge i s tim povezanu potrebnu visoku profilisanost pružaoca usluge, sugestija je da se za pružanje ove usluge zahtjeva specifično iskustvo u radu sa romskom populacijom, a uz nužnu i tijesnu saradnju sa srodnim organizacijama civilnog društva, javnim ustanovama i institucijama u oblasti zaštite od nasilja.

Centar za žrtve seksualnog nasilja

Kao što je pokazano u analizi, Crnoj Gori je hitno potreban Centar za žrtve seksualnog nasilja. Ukupno gledano, naša država ne raspolaže razvijenim uslugama za žrtve seksualnog nasilja, tako da ovaj centar može biti ozbiljan korak u smjeru pružanja podrške žrtvama ovog posebno teškog oblika nasilja. U skladu sa preporukama Konvencije, on bi pružao:

- hitnu medicinsku njegu;
- forenzičku praksu visokog kvaliteta;
- intervencije u kriznim situacijama;
- upućivanje na odgovarajuće specijalizovane organizacije.

Iako su u praksi poznata različita rješenja, ovi centri su često smješteni unutar bolnice. Ovaj pristup bi bio preporučen i u Crnoj Gori, uzevši u obzir nisku stopu prijavljivanja seksualnog nasilja odnosno izraženog osjećanja sramote i sopstvene krivice koje su često prisutni kod žrtava, te koje ih lako mogu odvratiti od traženja pomoći tamo gde je ova

usluga jedina koja se pruža; s druge strane, smještenost ovog Centra unutar većeg bolničkog kompleksa djelimično osigurava zadržavanje privatnosti u odnosu na okolinu, pri traženju usluge. Ovaj pristup je preporučen i u nedavno objavljenoj studiji (Multi country study, UN Women, 2016). Izvještaj GREVIO komiteta za Crnu Goru (2018) takođe prepoznaje da se “slučajevi silovanja bitno slabije prijavljuju, zbog kulturnih stigma koje se pripisuju žrtvama” (str. 7). U tom smislu, ovaj pretpostavljeni budući centar bi morao nužno da bude tesno povezan sa organizacijama civilnog društva (moguće i u formi partnerstva) i drugim ustanovama uključenim u mrežu zaštite, kako bi se omogućilo da žrtva seksualnog nasilja u što kraćem roku dobije što potpunije informacije i što cjelovitiju podršku. Iako je pravovremenost i brzina pružanja podrške značajna komponenta adekvatne zaštite svih žrtava nasilja, ona je posebno važna u slučaju seksualnog nasilja, zbog njegove posebno traumatske prirode i sveprožimajućeg dejstva na život žrtve. Pored toga, preporučljivo je da sve osobe za koje je planirano da rade direktno sa žrtvama seksualnog nasilja, prođu posebne obuke i treninge iz ove oblasti kako bi se na najmanju mjeru svela mogućnost retraumatizacije; ovo se takođe odnosi na ljekare specijaliste i medicinsko osoblje, iz dva razloga: oni obezbjeđuju neposrednu brigu o fizičkoj dobrobiti žrtve, ali i konkretne forenzičke dokaze, oni takođe u teškoj situaciji narušenog telesnog integriteta moraju predstavljati oslonac, odnosno osobe od povjerenja i utjehe.

Dakle, ključne preporuke za osnivanje centra za žrtve seksualnog nasilja su: ovaj centar treba biti u okviru veće zdravstvene ustanove, tesno povezan sa nevladinim organizacijama za hitnu i dugotrajnu podršku i institucijama zaštite, pri čemu svi uključeni moraju proći posebnu obuku i selekciju.

Kao dodatna preporuka, mora se reći da su neke od zemalja EU, kao npr. Belgija, prilikom uvođenja sličnih modela, dale period pilotiranja od nekoliko godina, upravo zbog specifičnosti usluge koja se pruža i koja se mora “istestirati” u realnosti pre nego da se definiše kao trajno rješenje.

U skorašnjem periodu u državama regiona je razvijan ovaj vid usluge žrtvama seksualnog nasilja, te kratki pregled njihovih rješenja može biti od koristi pri razmatranju praktičnih pitanja.

Tokom prošle (2018) godine u Makedoniji su otvorena tri centra za žrtve seksualnog nasilja u skladu sa standardima Istanbulske konvencije. Ovi Centri su smješteni u Skoplju, Tetovu i Kumanovu, kao najvećim makedonskim centrima, i to pri opštim bolnicama, odnosno kao dio Ginekološko-akušerske klinike u Skoplju. Centri pružaju usluge žrtvama rodnog zasnovanog nasilja, uključujući dječake i muškarce, a u okviru Centra žrtve seksualnog nasilja mogu na jednom mjestu dobiti svu zdravstvenu njegu, uključujući i uzimanje forenzičkih dokaza, informisanje, inicijalnu kratku psihosocijalnu podršku i upućivanje na usluge od pomoći. Ključno je što je ovim Centrom obezbeđeno da žrtva bude bezbjedna i na jednom mjestu, dok predstavnici institucija (Centar za socijalni rad, policija) dolaze u prostorije Centra kako bi joj tu pružili podršku. Ovaj Centar je čvrsto uvezan i sa nevladinim sektorom, čiji predstavnici često žrtvu upućuju na Centar, predstavljaju joj podršku prilikom boravka ili pružaju usluge podrške u oporavku nakon zbrinjavanja u Centru. Ozbiljan pripremni rad je prethodio otvaranju Centra tokom kog je obučen jedan broj zaposlenih i razvijene su detaljne procedure postupanja, a usluga je uvedena u standard rada i postala dio organizacione strukture zdravstvenih ustanova. Trenutno su ovi Centri za žrtve seksualnog nasilja u nadležnosti Ministarstva zdravlja, uz podršku Ministarstva rada i socijalnog staranja i Ministarstva unutrašnjih poslova, a uz plan da u budućnosti ovaj Centar bude ko-menadžerisan sa NVO. Opremanje jednog

ovakvog centra je koštalo oko 30 000 eura.

Sličan primjer Centra za žrtve seksualnog nasilja postoji u Vojvodini, gde je uz osnivačku podršku UN Trust-a i pokrajinske Vlade, osnovano sedam centara za žrtve seksualnog nasilja, takođe pri opštim bolnicama. Osnivanje ovih Centara je inicirala i vodila NVO Centar za podršku ženama iz Kikinde u strateškom partnerstvu sa Pokrajinskim sekretarijatom za zdravstvo. Proces je trajao 3 godine, te je uključio obuku skoro 3000 profesionalaca iz različitih oblasti i institucija, od čega preko 1500 zdravstvenih radnika. Žrtve seksualnog nasilja u Centrima dobiju cjelovitu podršku od predstavnika CSR, policije, zdravstva, i NVO koji zajednički djeluju tako da žrtva na jednom mjestu dobije što je moguće više usluga. Usluga uključuje ljekarski pregled i forenziku, pružanje informacija, psiho-socijalnu podršku i pravnu pomoć. U Centru rade stalno zaposleni u bolnici koji po pozivu dolaze u prostorije Centra koje su i fizički dio bolnice. Višegodišnji pripremni rad je uključio i izradu protokola o postupanju, vodiča, baze podataka, itd. Uključujući obuku većeg broja stručnjaka, u prosjeku je opremanje jednog Centra iznosilo oko 70 000 evra. Predstavljene podatke treba uzeti kao smjernice i ohrabrenje da je osnivanje Centra za žrtve seksualnog nasilja po prvi put u Crnoj Gori izvodljiv i moguć zadatak. Formiranje jedne potpuno nove usluge je ozbiljan poduhvat i preporuka je da to bude izvedeno uz dodatne analize, dobro planiranje i opsežne konsultacije. Kao što se vidi iz predstavljenih modela, ove konsultacije svakako treba da uključe sva resorna Ministarstva, u prvom redu Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravde, te Ministarstvo rada i socijalnog staranja.

Literatura:

Branković, B. (2012). Mapiranje kapaciteta specijalizovanih organizacija za podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja: Prvi korak ka uspostavljanju jedinstvene nacionalne SOS linije. Beograd: Projekat u borbi protiv seksualnog i rodno zasnovanog nasilja/UNDP, Uprava za rodnu ravnopravnost, Ministarstvo rada i socijalne policitke Srbije
Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and doemstic violence Explanatory Report, CETS No. 210

Gligorović, A. (2016): Multi-country study on violence against women support services. National report – Montenegro. UN Women and Council of Europe

GREVIO. (2018): (Osnovni) izvještaj GREVIO komiteta o procjeni zakonodavnih i drugih mjera kojima se primjenjuju odredbe Konvencije Sajeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Crna Gora

Ipsos (2017). Istraživanje o nasilju u porodici i nasilju nad ženama. Delegacija Evropske Unije u Crnoj Gori, UNDP u Crnoj Gori, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore

Kelly, Liz, Dubois, Lorna (2008). Combating violence against women: Minimum standards for support services. Strasbourg: Council of Europe, Gender equality and Anti-trafficking Division, Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, September

2008

Kelly, Liz, Dubois, Lorna (2008). Postavljanje standarda: Studija i predlog za minimum standarda za servise za podršku ženama koje su preživele nasilje, prevod Beograd: Autonomni ženski centar

Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2011). Podgorica: Centar za ženska prava

Krol, P (2017). Mapiranje servisa za podršku žrtvama nasilja na Kosovu Projekat Sveta Evrope: Jačanje borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici na Kosovu

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore (2018): Podaci o slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz različitih izvora za 2017. godinu

Ministarstvo rada i socijalnog staranja Crne Gore (2015), Strategija zaštite od nasilja u porodici 2016-2020 sa akcionim planom za navedeni period, Podgorica

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore (2017), Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti 2017–2021 (PAPRR) sa programom sprovođenja 2017-18

Pešić, D. (2016): Zaštita i podrška za žene sa iskustvom nasilja – analiza lokalnih politika u Republici Srbiji. Autonomni ženski centar, Beograd

Raičević, M. (Ed.)(2017): NGO Report on the Implementation of the Council of Europe Convention on Prevention and Combating Violence against Women and Domestic Violence. Women's Rights Centre, Podgorica

WAVE (2004). *Put iz nasilja: priručnik za otvaranje i vođenje skloništa za žene*. Zagreb: Autonomna ženska kuća Zagreb; Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske (prijevod priručnika koji je izdala Evropska Mreža Women against Violence – Europe: WAVE)

WAVE Country Report (2017): The situation of women's specialist support services in Europe